

**ZÁSADY OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
PAMIATKOVÁ ZÓNA VYŠNÝ MEDZEV**

Zásady ochrany pamiatkového územia
PAMIATKOVÁ ZÓNA VYŠNÝ MEDZEV
boli vypracované Krajským pamiatkovým úradom Košice
podľa § 29 ods. 2 Zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu
v znení neskorších predpisov.

Zásady ochrany pamiatkového územia

sú dokumentom na vykonávanie základnej ochrany pamiatkového územia,
definujú pamiatkové hodnoty pamiatkového územia a stanovujú požiadavky na optimálny
spôsob ich ochrany, obnovy a prezentácie,
vytvárajú aktuálny základný podklad pre výkon štátnej správy na úseku ochrany pamiatkového
fondu v pamiatkovom území,
sú súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom na
spracovanie územno-plánovacej dokumentácie.

Kolektív spracovateľov:

Ing. arch. Eva Šmelková, zodpovedný riešiteľ

Ing. arch. Radoslav Mokriš, riešiteľ

PhDr. Anton Karabinoš, archeológia

Ing. Vladimír Sobota, historická zeleň

OBSAH:

1. **ZÁKLADNÉ IDENTIFIKAČNÉ ÚDAJE, STR. 4 - 5**
 1. NÁZOV PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
 2. NÁZOV OBCE (MESTA) PODĽA ZÁKLADNEJ ÚZEMNEJ JEDNOTKY A KATASTRA, V KTOROM SA PAMIATKOVÉ ÚZEMIE NACHÁDZA
 3. ORGÁN, KTORÝ ÚZEMIE VYHLÁSIL, DÁTUM VYHLÁSENIA, Č. ÚZPF
 4. VYMEDZENIE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
 5. VYMEDZENIE OCHRANNÉHO PÁSMA

2. **ODÔVODNENIE OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA, STR. 6 - 19**
 - A. DÔVOD SPRACOVANIA ZÁSAD OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
 - B. STRUČNÝ HISTORICKÝ A STAVEBNÝ VÝVOJ ÚZEMIA
 - C. ZÁSADNÉ URBANISTICKÉ VÝVOJOVÉ ETAPY
 - D. URBANISTICKÁ ŠTRUKTÚRA PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
 - E. VYHODNOTENIE ÚZEMIA Z HĽADISKA PAMIATKOVÝCH HODNÔT
 - F. FUNKČNÉ VYUŽITIE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
 - G. NÁRODNÉ KULTÚRNE PAMIATKY
 - H. FUNKČNÉ VYUŽITIE OBJEKTOV V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ
 - I. SPOLUPRÁCA NA REGENERÁCII PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
 - J. PREHĽAD V SÚČASNOSTI PLATNÝCH AKO AJ ROZPRACOVANÝCH ÚZEMNOPLÁNOVACÍCH DOKUMENTÁCIÍ

3. **POŽIADAVKY NA PRIMERANÉ FUNKČNÉ VYUŽITIE ÚZEMIA, NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU HISTORICKÉHO PÔDORYSU A PARCELÁCIE, OBJEKTOVEJ SKLADBY, VÝŠKOVÉHO A PRIESTOROVÉHO USPORIADANIA OBJEKTOV, PRVKOV INTERIÉRU A ULIČNÉHO PARTERU, CHARAKTERISTICKÝCH POHĽADOV, SILUETY A PANORÁMY, ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZÍSK A ĎALŠÍCH KULTÚRNYCH A PRÍRODNÝCH HODNÔT, STR. 20 - 31**
 - I. ZÁKLADNÉ POŽIADAVKY OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
 - II. POŽIADAVKY NA PRIMERANÉ FUNKČNÉ VYUŽITIE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
 - III. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU HISTORICKÉHO PÔDORYSU A PARCELÁCIE
 - IV. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE OBJEKTOVEJ SKLADBY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
 - V. POŽIADAVKY NA VÝŠKOVÉ USPORIADANIE OBJEKTOV V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ
 - VI. POŽIADAVKY NA PRVKY INTERIÉRU A ULIČNÉHO PARTERU
 - VII. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE CHARAKTERISTICKÝCH POHĽADOV V ÚZEMÍ
 - VIII. POŽIADAVKY NA OCHRANU SILUETY A PANORÁMY ÚZEMIA
 - IX. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZÍSK
 - X. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE ĎALŠÍCH KULTÚRNYCH A PRÍRODNÝCH HODNÔT PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

4. **ZÁVEREČNÉ USTANOVENIA, STR. 32**

5. **TEXTOVÉ PRÍLOHY, STR. 33 – 43**

6. **FOTOGRAFICKÁ PRÍLOHA**

7. **MAPOVÁ PRÍLOHA, 3 MAPY**

8. **PRÁVNE NORMY, CD NOSIČ**

ČASŤ 1.

ZÁKLADNÉ IDENTIFIKAČNÉ ÚDAJE

1. NÁZOV PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

1. Názov: PAMIATKOVÁ ZÓNA VYŠNÝ MEDZEV
2. Typ pamiatkovej zóny: vidiecka
3. Číslo v ÚZPF: 57

2. NÁZOV OBCE (MESTA) PODĽA ZÁKLADNEJ ÚZEMNEJ JEDNOTKY A KATASTRA, V KTOROM SA PAMIATKOVÉ ÚZEMIE NACHÁDZA

1. Sídlo: Vyšný Medzev
2. Katastrálne územie: Vyšný Medzev
3. Okres: Košice okolie
4. Samosprávny kraj: Košický

3. ORGÁN, KTORÝ ÚZEMIE VYHLÁSIL, DÁTUM VYHLÁSENIA

1. Vyhlásenie pamiatkovej zóny:

Forma: Všeobecne záväznou vyhláškou Okresného úradu Košice - vidiek č. 813-03/1993

Dátum: 27. 9. 1993

2. Uverejnenie: Vestník vlády SR , ročník 4, čiastka 1

3. Nadobudnutie účinnosti: 16. 6. 1994

Vyhlásenie je v súlade so zákonom SNR č. 472/ 1990 Zb. o organizácii miestnej štátnej správy , aj so zákonom SNR č. 295/1992 Zb.

4. VYMEDZENIE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Hranica pamiatkového územia je popísaná v rozsahu podľa Vyhlášky okresného úradu Košice vidiek č. 1, s popisom upraveným podľa „Smernice na ostatné úlohy katastra nehnuteľností“ S74.20.73.49.00 vydanéj Úradom geodézie, kartografie a katastra SR v roku 1999. Popis hranice pamiatkovej zóny vychádza zo severného rohu parc.č. 289, pokračuje po severovýchodnej hranici parc. č. 289, 290. Z jej východného rohu pretína cestné teleso par. č. 323 ďalej teleso potoka par. č. 324 a cestné teleso par. č. 331/1 k západnému rohu par. č. 332. Pokračuje jeho severnou hranicou, ďalej severovýchodnou hranicou par. č. 334. Vo východnom rohu parcely sa stáča smerom na juh, pokračuje juhovýchodnými hranicami parciel č. 334, 335/1, 335/2, 337, 338, 341, 342, 345, 346, 349, 350, 355, 356, 358/1, 360, 361, 364/1, 365, 368, 369, 372, 373, 377, 378/1, 381, 382, 385, 386, 389, 390, 393, 394/1, 394/2, 399, 400, 403, 404, 406, 408, 409/1, 409/2, 412, 413, 416, 417, 420, 421, 424, 425, 428, 429, 432, 433, 436, 437, 440, 441, 444, 445, 448, 449, 452, 453, 456, 458. V jej južnom rohu sa stáča západným smerom a pokračuje po južnej hranici par. č. 458, 457. Stáča sa smerom na sever a pokračuje západnou hranicou par. č. 457 a 455. V jej severnom rohu sa lomí na severozápad, pretína cestné teleso par. č. 493 a 331/2 k južnému rohu par. č. 159, pokračuje jej južnou hranicou. Z jej západného rohu, smerom na severozápad pretína teleso potoka par. č. 324 a cestné teleso par. č. 323 k južnému rohu par. č. 161. Pokračuje juhozápadnou hranicou par. č. 161, 162, v ktorej západnom rohu sa lomí smerom na severovýchod. Pokračuje severozápadnými hranicami par. č. 162, 163, 166/2, 167, 172/1, 172/2, 173/2, 177, 178/2, 183, 189, 188, v ktorej severozápadnom rohu sa po hranici par. č. 207/1 stáča na západ a prebieha jej hranicou až k západnému rohu par. č. 220. Z tohoto bodu pokračuje severozápadnými

hranicami parc. č. 220, 221, 223, 224, 227, 228, 231, 232, 235, 236, 239/2, 239/1, 240/2, 240/1, 243, 244, 247, 248, 252, 253, 256, 257, 259/1, 262, 263, 266, 267, 270, 271/1, 271/2, 271/3, 275, 277, 278/1, 278/2, 280/1, 280/2, 281, 284, 285, 288/1, 288/2, 288/3, 289, v ktorej severnom rohu sa napája na východzí bod.

5. ODPORÚČANIE VYHLÁSENIA OCHRANNÉHO PÁSMO

Pamiatková zóna Vyšný Medzev nemá vyhlásené ochranné pásmo. V návrhu na vyhlásenie pamiatkovej zóny bolo uvažované zahrnúť do ochranného pásma obojstrannú uličnú zástavbu na južnom a severnom okraji pamiatkovej zóny. Toto ochranné pásmo však nebolo vyhlásené.

Hranicu pôvodne navrhovaného ochranného pásma pamiatkovej zóny bude potrebné prehodnotiť. V záujme ochrany pamiatkových hodnôt pamiatkovej zóny je však nevyhnutné formou ochranného pásma chrániť zástavbu južne od pamiatkovej zóny, v pôvodne navrhovanom rozsahu, v záujme ochrany najstaršej časti obce s lokalitou dnes už nejestvujúceho ranogotického kostolíka. Spracovateľovi návrhu na vyhlásenie ochranného pásma odporúčame na základe prieskumu nasledujúci priebeh: napojenie na hranicu PZ v jej juhovýchodnom rohu pri zadnej hranici parcely č. 458, ďalej preťať cestu č.parc.465/1 k severovýchodnému rohu parcely 467/1 a pokračovať smerom na juh po zadnej hranici parciel 467/2, 468, 471, 472, 475/1, 475/2, 476/1, 476/2, 479, 480/1, 480/2, 483, 484, 486, 487, 490, 491, stočí sa na západ a opíše hranicu parcely 495 a 496. V južnom rohu parcely 496 vytvorí spojnicu s južným rohom parcely 151/1, ďalej spojnicu s južným rohom parcely 88, potom opíše južnú hranicu parcely 89, časť východnej a južnú hranicu parcely 323/1, južnú hranicu parcely 90 a 91, kde sa zalomí na sever a opisuje západné hranice parciel 91, 92, 96, 97, 100, 101, 103, 104, 108, 111, 112/2, 115, 116, 119, 120, 123, 124, 127/1, 128, 131/2, 132, 137, 136, 138, kde sa v juhozápadnom kúte parcely č. 162 napojí na hranicu pamiatkovej zóny.

ČASŤ 2.

ODÔVODNENIE OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

A. DÔVOD SPRACOVANIA ZÁSAD OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Požiadavka na vypracovanie zásad ochrany pamiatkového územia vyplýva z dikcie pamiatkového zákona. Pamiatkový úrad Slovenskej republiky preto zahrnul vypracovanie Zásad ochrany pamiatkového územia Pamiatkovej zóny Vyšný Medzev do Plánu hlavných úloh na rok 2009. Zásady ochrany pamiatkového územia Pamiatkovej zóny Vyšný Medzev (ďalej len „Zásady“) vypracoval Krajský pamiatkový úrad Košice (ďalej len „KPÚ Košice“) v súlade s ustanovením § 29 ods. 2 Zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu (ďalej len „pamiatkový zákon“). Terénny urbanistický prieskum, ktorý bol aktuálnym podkladom na vypracovanie zásad, bol vykonaný v októbri 2007. Jeho zistenia boli zahrnuté do troch výkresov (Slohová analýza, Stavebno-technický stav a Pamiatkové hodnoty), ktoré sú uložené na pracovisku KPÚ KE v Rožňave a v digitálnej podobe sú priložené ako podklad k tomuto materiálu, i keď netvorí jeho súčasť.

Spracované Zásady ochrany nadväzujú na Návrh na vyhlásenie Pamiatkovej zóny Vyšný Medzev, ktorý vypracoval Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti stredisko Košice v decembri 1992, v autorstve Ing. arch. Nagyovej. V časti D. a E. predmetného elaborátu boli stanovené základné podmienky starostlivosti a ochrany v pamiatkovej zóne, týkajúce sa urbanistickej kompozície, ochrany zástavby, zachovania architektonických detailov, prístupu k povoľovaniu novostavieb, udržiavania verejných priestorov a pod. Na usmerňovanie a vykonávanie základnej ochrany pamiatkovej zóny doteraz neboli vypracované zásady ochrany pamiatkového územia, preto bolo nevyhnutné ku vypracovaniu takéhoto dokumentu pristúpiť.

Obec Vyšný Medzev má platný územný plán, ktorý vypracoval Ing. arch. Viktor Malinovský, autorizovaný architekt SKA. V stanovisku KPÚ Košice k návrhu predmetného územného plánu č. KE-07/1745-03/7213/SM, DU, zo dňa 24. 10. 2007 KKÚ Košice stanovil podmienku v bode 3: *„Do návrhu záväznej časti v bode 01.09. - Zásady a regulatívy pre zachovanie kultúrnohistorických hodnôt, ochranu prírody, tvorbu krajiny... uviesť, že na vykonanie akejkoľvek zamýšľanej obnovy alebo stavebnej činnosti v Pamiatkovej zóne Vyšný Medzev sa vzťahujú § 29 a § 32 pamiatkového zákona. V texte je potrebné ďalej uviesť, že podrobné požiadavky na hospodársku a inú odôvodnenú činnosť na území pamiatkovej zóny budú spracované Zásady ochrany pamiatkovej zóny Vyšný Medzev. Zásady budú dokumentom na vykonávanie základnej ochrany pamiatkového územia podľa § 29 ods. 2 pamiatkového zákona a budú, po prerokovaní a schválení zmeny územného plánu, tvoriť jeho súčasť.“*

B. STRUČNÝ HISTORICKÝ A STAVEBNÝ VÝVOJ ÚZEMIA

Stručná história v dátumoch:

1193 - založenie premonštrátskeho prepoštva v Jasove

1271 - privilégiá kráľa Štefana V. pre spišských Sasov, týkajúce sa práva na samosprávu a práva na ťažbu rudy v okolitých baniach (Vyšnomedzevčania sa tohto práva dovoľávali, poukazujúc na dnes už nezachovanú listinu, ktorá bola v ich archíve)

1. pol 14. storočia - prvá vlna osídľovania na pozvanie uhorského panovníka Belu IV.

1331 - v dokumente vytyčujúcom hranice medzi Smolníkom a prepoštvom v Jasove sa spomína potok „Pivunia“ ľudovo zvaný „Mechtildis“

1359 - najstaršia zachovaná písomná zmienka o sídle; v protokole sa spomína Villa Mechenseuph

- 1361 - vo Vyšnom Medzeve bol vysvätený kostol s vysokou vežou (dnes už nejstávajúci)
- 1376 - doložená výstavba vodných hámrov, v zmluve medzi prepoštvom a Eliasom Teknagelom
- 1427 - portálny súpis prvý raz spomína dva Medzevy: Vyšný a Nižný
- 1430 - od plebánie Vyšný Medzev sa oddelil Nižný Medzev, v zápise sa spomína cirkevná škola vo Vyšnom Medzeve
- 1618 - kráľ Matej II. povýšil obec Vyšný Medzev na banské mesto
- 1620 - vo Vyšnom Medzeve bolo 63 domov a 412 obyvateľov
- 1639 - vznikol hámornícky cech
- 1726 - Vyšný a Nižný Medzev boli spoločne prijaté do spolku siedmich hornouhorských miest a vo Vyšnom Medzeve bol zriadený nižší banský súd
- 1870 - najväčší rozmach hámorníctva
- 1890 - 1896 zásluhou rozvoja ťažby v Lucia bani sa začalo s výstavbou železnice
- 1960 - Nižný a Vyšný Medzev sa spájajú do obce Medzev
- 1966 - Medzev získava štatút mesta
- 1999 - Medzev sa nariadením vlády rozdelil na mesto Medzev a obec Vyšný Medzev

Rozvoj metalurgie železa v staršej dobe železnej - halštatskej na území dnešného Slovenska priniesol potrebu prieskumnej činnosti aj v železorudných oblastiach Slovenského Rudohoria. Kultúra vekerzugská, v mladšej fáze halštatu, ktorej nositeľmi sú skýtsko-trácke nomádske spoločenstvá, presiahla svojím vplyvom aj na nížinaté územie východného Slovenska. Halštatské osídlenie, zistené archeologickým výskumom a prieskumom terénu, dosiahlo svahy Slovenského rudohoria a v juhovýchodnej línii pokračovalo až na hranicu Slovenského krasu. Aj kataster súčasného Vyšného Medzeva patrí do tejto periférnej oblasti v staršej dobe železnej. Najbližšie zistené doklady osídlenia a produkcie boli odkryté pred jaskyňou Fajka v Jasove, kde archeologický výskum odkryl vyhňu, železnú surovinu a železné nástroje. V Čečejovciach, v polohe Gemerské, bola na halštatskom sídlisku zistená ťažba železa z miestnej bahennej rudy až do počiatkov doby laténskej. Tieto nálezy odkazujú na dôležitosť regiónu v praveku, ktorý sa naplno prejavil v rannej dobe dejinnej a v stredoveku.

V mladšej dobe železnej (laténskej) naše územie osídlili Kelti, ktorí so sebou priniesli vyspelé techniky hrnčiarstva a kovolejárstva. V dotknutej oblasti však poznáme iba jedno sídlisko z obdobia laténu, a to v Zádielskych Dvorníkoch, v časti Zádiel, v oblasti osídlenej už v halštate, odkiaľ pochádza aj železná troska. Sporadické nálezy z obdobia laténu poznáme aj z ďalších lokalít situovaných v povodí Bodvy.

Rovnako v dobe rímskej (1. – 5. stor.) sa okrem južnej časti košickej kotliny vyskytuje osídlenie aj pri rieke Bodve. Rímsky historik Tacitus (cca 56 – cca 117) v diele *Germánia* popisuje etniká žijúce na sever od Dunaja. Medzi nimi spomína aj Kotínov, pravdepodobne posledné zvyšky keltského etnika, ktorí v horách ťažili železo. Keltov, Dákov a ďalšie pôvodné etniká v tej dobe už na väčšine územia vystriedali germánske kmene prichádzajúce zo severu a z východu.

Vývoj Nižného Medzeva (dnes Medzev) a Vyšného Medzeva je úzko spojený s premonštrátskym kláštrom v Jasove, ktorý založil v roku 1193 vojvoda Koloman, kráľ Haliče. Kláštor vždy patrilo pod mimoriadnu ochranu koruny. Celé územie Bodvy patrilo jasovskému kláštrom. Predpokladáme, že premonštrátom vyhovovalo osídlenie územia nemeckými kolonistami so skúsenosťami v ťažbe surovín, pretože od roku 1290 mali od kráľa právo dolovať rudu, okrem striebra. O kolonizácii údolia Bodvy neexistujú písomné dôkazy. Najstarším osídlením je Štós v hornom údolí Bodvy. Medzev (Vyšný a Nižný) vznikol v rámci nemeckej kolonizácie na južných svahoch Slovenského rudohoria. Príčinou povolávania osadníkov, ktorí v porovnaní s domácim obyvateľstvom dostávali výsadné práva, bolo preklopenie hospodárskeho úpadku v období po tatárskom vpáde a úsilie ekonomicky posilniť krajinu. Banská kolonizácia,

ktorá zasiahla dolný Spiš v 13. storočí s doznievaním v prvej polovici 14. storočia, vytvorila sieť banských miest a obcí s centrom v Gelnici. Nemeckí osadníci, ktorí prostredníctvom banskej kolonizácie prichádzali, prinášali nový spôsob ťažby a spracovania surovín.

Prvá písomná zmienka o Medzeve je z r. 1359 (villa Mechenseuph). Vtedy na požiadanie jasovských premonštrátov, ktorí mali spory o majetky s mestečkom Smolník, nariadil kráľ Ľudovít I. Spišskej Kapitule urobiť obchôdzku hraníc jasovského prepoštvá a stanoviť jeho presné hranice. Podľa listiny, vymedzujúcej tieto hranice, Medzev už existoval a patril do jasovského panstva. Traduje sa, že prvé sídlo v chotári dnešného Medzeva sa nachádzalo severozápadne od dnešného mesta v lokalite Dörfel (Dedinka) a po revízii hraníc bolo pravdepodobne presunuté na územie jasovského prepoštvá, kde sa neskôr rozčlenilo na dve samostatné lokality – Nižný a Vyšný Medzev.

Pôvod obyvateľov možno určiť len hypoteticky, na základe analýzy miestneho nemeckého dialektu, tzv. mantáčtiny. To naznačuje, že osadníci pochádzali z viacerých nemeckých jazykových území a neprišli ako homogénna skupina. Mantácky jazyk je syntézou, ktorá vznikla vyrovnávaním jazykových rozdielov v priebehu niekoľkých generácií a ďalej sa vyvíjala ako jeden z dialektov dolnospišských Nemcov – Gründlerov.

Pre spory, ktoré Jasov viedol o toto územie so Smolníkom v druhej polovici 14. storočia, sa zachovali prvé zmienky o medzevských hámroch. Z roku 1376 sa zachovala listina o povolení výstavby troch vodných kováčskych hámrov. Spočiatku sa obyvatelia Medzeva venovali prevažne baníctvu, po vyčerpaní nálezísk hámornému kováčstvu s doplnkovými zamestnaniami (pálenie uhlia, spracovanie dreva). Hámorníctvo bolo predpokladom prudkého rozvoja Medzeva v 15. a 16. storočí.

V 17. - 19. storočí boli Nižný a Vyšný Medzev významným hospodárskym centrom Uhorska, so zameraním na výrobu poľnohospodárskeho a baníckeho náradia. V prvej polovici 17. storočia tu vznikol kováčsky cech. Výroba dosiahla vrchol v druhej polovici 19. storočia. Konkurencia priemyselnej výroby a rýchla industrializácia okolia Košíc však spôsobili prudký pokles produkcie medzevských hámrov a začiatok vystaňovectva v 70. rokoch 19. storočia. Začiatkom 20. storočia sa kováči združili do spoločného družstva, ale po prechodnom oživení remeselná výroba v sídle znovu upadala. Založenie továrne Tatrasmalt v časti Nižného Medzeva, začiatkom 50. rokov 20. storočia, bolo podstatným zásahom do života aj do etnickej štruktúry mesta. Pôvodní obyvatelia boli nútení preorientovať sa na prácu a život v zmenenom sociálnom a kultúrnom prostredí. Výroba v hámroch sa v malom rozsahu obnovila až koncom 50. rokov 20. storočia.

V šesťdesiatych rokoch 20. storočia sa Vyšný a Nižný Medzev spojili do jednej lokality, a Medzev získal štatút mesta. V roku 1999 sa obidva sídla opätovne osamostatnili, pričom štatút mesta ostal Nižnému Medzevu rovnako ako aj názov - Medzev. Vyšný Medzev má štatút obce.

C. ZÁSADNÉ URBANISTICKÉ VÝVOJOVÉ ETAPY

Pahorkatinný až vrchovinný chotár Vyšného Medzeva sa rozkladá na východných svahoch Slovenského Rudohoria, v celku Volovských vrchov a podcelku Kojšova hoľa, v západnej časti Košickej kotliny. Hlavný hrebeň tejto časti Volovských vrchov je výrazne smerovaný zo západu na východ. Najvýraznejšie vyvýšeniny chotára Vyšného Medzeva tvoria vrcholy ležiace severozápadne od obce: Kloptaň (1153 m.n.m) a Zbojnická skala (1147 m.n.m.). Po Kojšovej holi sú to najvyššie vrcholy tejto časti Volovských vrchov. Značnú časť katastra obce tvoria bukovo-jedľové porasty, v južnej časti aj dubové. Klimatologicky sa obec nachádza v miernejšej mikroklimé, pretože ju od severu chráni hrebeň volovských vrchov. Obec leží cca 35 km na západ

od Košíc, v povodí riečky Bodvy, pri jej ľavom, málo vodnatom prítoku. Obec leží na miernom svahu. Jej stred je v nadmorskej výške 382 m.n.m. Svah sa zvažuje k juhu, na severnom okraji je strmší. Cez stred obce sa tiahne nevýrazná priehlbina tvorená potokom, ktorý sa v južnej časti, poniže parku, zarezáva hlboko do údolia a tvorí výrazný výmol až po začiatok zástavby Nižného Medzeva.

Priame dôkazy o prítomnosti človeka na tomto území v praveku a v staroveku nie sú známe, i keď tu bol vzhľadom na nerastné bohatstvo vývoj pravdepodobne podobný ako na ostatnom území Slovenského rudohoria. Medzev vznikol až v 14. storočí, hoci pôvodné osídlenie tohto územia môže súvisieť s nemeckou kolonizáciou po tatárskom vpáde v 2. polovici 13. storočia. Prví kolonisti sa pravdepodobne usadili vo viacerých osadách. Jednou z nich, ktorá je doložená, je lokalita Dörfel na sútoku Bodvy a potoka Pivering, západne od Vyšného Medzeva.

Traduje sa, že obyvatelia Dörfelu sa po revízii hraníc medzi Smolníkom a Jasovom (1359) presťahovali na územie prepoštva do oblasti Vyšného Medzeva, kde vznikol i prvý kostol, vysvätený v roku 1361. K žiadnemu sťahovaniu však nemuselo dôjsť. Osady, pozostávajúce z jednoduchých drevených obytných domčekov, vznikali podľa potreby v miestach ťažby surovín a v súvislosti s premiestnením ťažby i zanikali. Situovanie osady na južnom svahu, chránenom od severu horským hrebeňom, je pre obytnú zástavbu v rámci chotára najvýhodnejší, a tak sa centrom tejto sústavy osád stal Vyšný Medzev. Nasvedčuje tomu aj existencia spomínaného kostola. Vyšný Medzev sa stal zárodokom sídelnej štruktúry. Hlavná os osídľovania sa tiahla údolím Opusteného potoka (Wüstling) od tohto kostola približne severojužným smerom. Vznikla tu radová potočná zástavba tvorená drevenými obytnými domami, s hospodárskymi stavbami vzaďu na parcele.

Prudký rozvoj sídla nastal ako dôsledok rozvoja remesiel – najmä hámorného kováčstva čo prispelo najmä k rozvoju výstavby v časti neskoršieho Nižného Medzeva, a to až do tej miery, že sa sídlo rozdelilo na Nižný Medzev (mal v tom čase 58 port) a Vyšný Medzev (28 port). Rozvoj Nižného Medzeva bol dôvodom aj na oddelenie od plebánie Vyšný Medzev. V listine, týkajúcej sa oddelenia (1430), sa spomína aj cirkevná škola (prvá zmienka o škole v Uhorsku?), ktorá sa nachádzala v blízkosti starého kostola vo Vyšnom Medzeve a slúžila aj naďalej pre obidve lokality. S vysušením údolia Bodvy a s výstavbou námestia v Nižnom Medzeve súvisí zrejme aj presunutie trasovania cesty z Jasova na Spiš (cez Štós a Smolník) južnejším smerom. Pôvodná cesta na Gelnicu cez Vyšný Medzev stráca svoj význam.

Povýšenie sídla v roku 1618 na banské mestečko bolo impulzom pre nový rozvoj sídla. Posunutie centra sídla Vyšný Medzev v polovici 18. storočia severnejším smerom mohlo byť následkom výrazného zosuvu brehov potoka. K takýmto záverom nás vedie lokalita pôvodného kostola, ktorá sa dnes týči nad hlbokou roklinou. Predstava, že takáto bola situácia v čase výstavby kostola, je nepravdepodobná. Zosun pôdy mohol byť aj príčinou havarijného stavu tohto kostola a neskôr aj nutnosti výstavby nového.

Prijatie Nižného a Vyšného Medzeva v roku 1726 do spolku siedmich hornouhorských baníckych miest upevnilo mestský charakter sídla. Prispelo k tomu i zriadenie nižšieho banského súdu vo Vyšnom Medzeve. Bola postavená nová radnica a kostol, ukončený v roku 1877. Vtedy zrejme začali vznikať i prvé murované obytné domy. Na konci 19. storočia bolo mesto zásluhou rozvoja banskej činnosti v Lucia Bani napojené na železnicu.

Na prelome 19. a 20. stor. postihli sídlo veľké požiare. V roku 1893 zhorelo 50 domov na vyšnom konci, v roku 1905 udrél blesk a zhorelo viacero domov pri kostole. V roku 1909 zhoreli ďalšie drevenice nad kostolom. Dvadsiate storočie neprinieslo žiadne väčšie narušenie ani doplnenie pôvodnej urbanistickej štruktúry. Nová zástavba rodinných domov, sa sústredila na juhozápadnej strane. Nenarušila domoradia obce, ktorá tak ostáva vzácne zachovaná, čo bolo predpokladom vyhlásenia jej centrálnej časti za pamiatkovú zónu.

D. URBANISTICKÁ ŠTRUKTÚRA PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Vyšný Medzev je obec s radovou potočnou zástavbou, s osou zástavby orientovanou približne v severojužnom smere, tvorenou dnes už nevýrazným severným prítokom Bodvy - Opustený potok (Wüstling). Pôvodné centrum sídla, viazané na prístupovú cestu z Jasova, sa presunulo v 18. storočí severnejšie a súviselo s výstavbou nového kostola. Hlavná os je jedinou ulicou v obci Táto kompozičná os je charakteristická prevažne obytnou zástavbou a občianskou vybavenosťou. Komunikácie vedúce cez obec majú len miestny, obslužný význam, sú zokruhované mostami cez potok, na severe vyúsťujú do voľnej prírody, na juhu je to spojnica s Nižným Medzevom. S Nižným Medzevom vzniklo aj ďalšie nové cestné spojenie na západnej strane, ústiace do štruktúry zástavby kolmo, približne v strede, v jej terajšom centre pri kostole.

Zástavba sídla má dvojaký charakter. V centre, v blízkosti kostola a radnice, nadobudla charakter mestskej radovej zástavby s prízemnými meštianskymi domami radenými vedľa seba a navzájom prepojenými murovanými bránami. Tento prerod obce na mesto v 2. polovici 18. a v 19. storočí však zostal neukončený a obec má ďalej prevažne charakter potočnej radovej dediny, tvorenej pôvodnou obytnou zástavbou samostatne stojacich ľudových domov niekdajších baníkov, hámorníkov sedliakov a povozníkov. Na parcele je v jej uličnej časti umiestnený obytný dom, za ním pokračuje hospodárska časť ukončená priečne postavenou stodolou s prejazdom do záhrad a ďalej do poľa.

E. VYHODNOTENIE ÚZEMIA Z HĽADISKA PAMIATKOVÝCH HODNÔT

Vyšný Medzev je nositeľom pamiatkových hodnôt hmotnej i nehmotnej povahy, ktoré boli dôvodom vyhlásenia jeho najzachovalejšej časti za pamiatkovú zónu a sú predmetom pamiatkovej ochrany. Hodnoty historického sídla sú definované vysokou mierou zachovanej prírodno-urbanistickej štruktúry pozostávajúcej z radovej zástavby meštianskych domov v centre a z rozvoľnenej radovej zástavby v prírodnom prostredí charakteru ľudovej architektúry.

PAMIATKOVÉ HODNOTY ÚZEMIA HMOTNEJ POVAHY

- Pamiatková zóna Vyšný Medzev si zachovala hodnotu **obrazu krajiny**. Vyšný Medzev leží na severnom prítoku riečky Bodva, v kotline chránenej juhovýchodnými svahmi Slovenského Rudohoria. Chotár je pahorkatinný až vrchovinový, v okolí sídla odlesnený, ďalej väčšinou bukový les. Sídlo je umiestnené v doline, ktorá vo svojej južnej časti nadobúda charakter hlbokej rokliny. Domoradiam v pamiatkovej zóne tvoria pozadie kopce na severnej strane. Terén na východnej a západnej strane je miernejší, tvorí ho poľnohospodárska krajina a do uličných pohľadov v pamiatkovom území priamo nevstupuje. Krajinný obraz sídla Vyšný Medzev je pamiatkovou hodnotou, ktorá si zaslúži ochranu.
- Vzhľadom na konfiguráciu terénu sa sídlo v diaľkových pohľadoch z prístupových ciest neuplatňuje. Hodnotu **vonkajšieho obrazu územia** tak možno pozorovať len z okolitej prírodnej krajiny a z poľných ciest. Najkrajší pohľad na sídlo je zo severovýchodnej strany zo starej cesty do Gelnice a od starého cintorína v Nižnom Medzeve (Strážny kopec), z ktorého možno obsiahnuť celé pamiatkové územie s dominantou stavbou kostola v strede. Panoráma sídla je tvorená jedinou výškovou dominantou, kostolom v strede, dvojpodlažnou radnicou a prízemnou zástavbou obytných domov.
- Hodnota **vnútorného obrazu územia** je v zachovaní priestorovej štruktúry pamiatkovej zóny, výškového a hmotovo-priestorového usporiadania objektov. Nachádzajú sa tu dva typy zástavby: Centrálna časť Vyšného Medzeva, na východnej strane od kostola,

v blízkosti a smerom na juh od radnice, má v krátkom úseku charakter malého vidieckeho mestečka s kompaktnou zástavbou mestského typu a s prevažujúcou architektúrou meštianskych domov, ktorá vznikla postupnou prestavbou baníckych a remeselníckych domoradií, so zachovaním značnej časti pôvodnej parcelácie a urbanistickej kompozície. Až na niektoré výnimky je táto zástavba prízemná. Budovy sú podpivničené, s prízemím mierne vyvýšeným oproti úrovni ulice. Domy v tomto úseku sú zastrešené prevažne sedlovými strechami s odkvapom orientovaným do ulice. Ďalším typom zástavby, ktorý sa s výnimkou spomínaného úseku v bezprostrednej blízkosti radnice nachádza v celej obci, je typická vidiecka potočná radová zástavba dnes prevažne murovaných, výnimočne i drevených medzevských ľudových domov so štítovými strechami s podlomenicou (neskôr s valbou). Táto zástavba sa zachovala takmer bez narušenia, prestavbou prešla len jej severozápadná časť, kde sa postupne vytvoril nový typ modernej obytnej zástavby vrátane nového osadenia hlbšie na parcele.

- Vzhľadom na terénnu konfiguráciu, pre ktorú je možné vnímať strechy aj z mierneho nadhľadu (tzv. piata fasáda), sa **strechy stávajú pamiatkovou hodnotou** urbanistickej štruktúry sídla. Tradičnou krytinou vyšnomedzevských striech bol štiepaný šindel, ktorý sa dnes zachoval už len výnimočne. Vďaka prirodzenej farebnosti patinou poznačeného dreveného šindľa mala tradičná strešná krajina vo Vyšnom Medzeve šedý tón. V priebehu 20. storočia šindľovú krytinu nahradili prevažne eternitové šablóny, strechy si tak naďalej zachovávali šedú farebnosť. V menšej miere sa používala aj keramická krytina a plechy. Komíny na strechách sú tehlové, neomietané, bez výraznejších hlavic, len so zosilnenou obrubou, takže strešnú krajinu vhodne dopĺňajú, ale nedominujú v nej.
- Pamiatkové územie má hodnotu **historického pôdorysu** so zachovanou štruktúrou potočnej radovej zástavby, orientovanej približne v severo-južnom smere. Cesta sa nachádza po obidvoch stranách potoka, navzájom je prepojená mostami. Ďalšia ulica, súvisiaca s novou zástavbou v časti pôvodných záhrad v juhozápadnej časti pamiatkovej zóny vznikla pri novej ceste z mesta Medzev do Vyšného Medzeva a nachádza sa mimo pamiatkového územia. Vzácnne sa zachovala aj parcelácia. Parcely nerovnakej šírky, približne okolo 15 m, sú hĺbkové, približne do polovice hĺbky zastavané, s obytným domom umiestneným pri ulici a pri severnom okraji parcely, s hospodárskymi budovami v pokračovaní domu a s priečne postavenou priechodnou stodolou, ktorá po celej šírke parcely oddeľuje zastavanú časť od ovocnej záhrady. Ako starší typ sa vyskytujú aj trojstranne zastavané parcely s murovanou sýpkou postavenou pri ulici. Domy sú radené v línii uličnej čiar, buď v radovej zástavbe tesne vedľa seba (juhoovýchodná časť PZ), alebo rozvoľnene. Parcely sú rovinné, s výnimkou severného a južného okraja západnej fronty, kde je zástavba osadená oproti ceste na vyvýšených briežkoch s trávnatými svahmi.
- **Hodnota zachovanej objektovej skladby** pamiatkového územia (kompozícia) je prezentovaná nenarušenou zástavbou ľudových domov, ktoré v centre nadobudli charakter meštianskej zástavby. Pre medzevské ľudové domy je typické, že drevené domy mali v prednej časti tri okná, čo všeobecne charakterizuje nemecké osídlenie. Takéto drevené domy mali spravidla prednú izbu, vedľa nej komôrku (mant. štubkouma, nem. die Stubenkammer), pitvor, otvorenú kuchyňu, komoru a zadnú izbu. V pitvore bola obyčajne vykopaná jama, na skladovanie zemiakov, vymurovaná z kameňa bez malty. Vedľa pitvora bola otvorená (tzv. studená) kuchyňa (mant. Es kalde Haus, nem. das kalte Haus), ktorá nemala strop. Priestor povaly v otvorenej kuchyni slúžil ako udiareň. V kuchyni dominovala veľká murovaná pec s otvoreným ohniskom, na ktorom sa varilo na trojnožke. Ohnisko mohlo byť zakryté liatinovou železnou platňou. Súčasťou veľkej pece bol pekárnik (zvláštna klenutá pec na pečenie chleba) a murivo na umiestnenie kotla

(„Kessel Haus“). Dlážka kuchyne bola obyčajne hlinená, spevňovala sa napúšťaním hliny kravským trusom. Takto upravená hlinená dlážka bola pevná a neprášila sa. Drevenice pokrývali šindle (slama sa vo Vyšnom Medzeve nepoužívala). Šindle Medzevčania vyrábali sami. Drevené stavby prevažovali ešte v druhej polovici 19. storočia a niektoré pretrvali až do druhej polovice 20. storočia. Dnes je už len jeden takýto zástupca č. 84 . Murované domy vlastnili bohatší gazdovia alebo majitelia hámrov a baní. Vyskytovali sa najmä na námestí okolo kostola. Ako materiál na murovanie sa používali kamene z okolia a pálené tehly. Hospodárska časť bola zhotovená z nepálených tehál, kameňa a dreva. Pre tieto domy bola typická veľká zastrešená rovná alebo oblúková brána, ktorá uzatvárala dvor, takže tieto domy predstavovali malé pevnosti. Veľké brány často viedli do zastrešeného priestoru, tzv. Duifat (z nemeckého Durchfahr). Slúžil na rýchle uskladnenie, napr. voza so senom pred dažďom. Murované domy sa stavali v pozdĺžnej osi kolmej na ulicu v radovej zástavbe vedľa seba. Vpredu sa nachádzali dve veľké izby, alebo jedna veľká a jedna úzka izba (štubkouma), typická pre nemeckú architektúru. Potom nasledovala priestranná kuchyňa, z ktorej bola vyčlenená drevenou presklenou stenou aj predsieň. Za ňou nasledovala tzv. zadná izba a komora. To boli obývacie priestory, pod nimi sa obyčajne nachádzala pivnica. Potom v pozdĺžnej osi nasledovali hospodárske budovy, tzv. dvorová komora (mant. Schitkouma, z nem. die Schittkammer), prípadne dielňa, maštale a zozadu bol dvor uzavretý stodolou. Bohatšie domy mali na dvore aj studňu. Zvláštnosťou medzevskej architektúry je tzv. stropné vykurovanie. Stropy boli klenbovité. Obyčajne centrálna klenba v dome sa nachádzala v kuchyni. Mala dvojité plášť, lebo cez ňu viedli dymovody z okolitých miestností, ktoré ústili do spoločného priestranného komína, postaveného nad klenbou, ktorý sa využíval na údenie. Takýto typ kúrenia sa zachoval v tzv. Vyšnej krčme. Súčasťou zástavby boli poschodové sýpky. Stáli ako samostatné budovy v trojstrannej zástavbe roľníckych dvorov. Boli to mohutné kamenné budovy. Miestnosti na prízemí mali pevný trámový drevený strop. Miestnosti na poschodí mali strop klenutý pruskými klenbami. Vrchné poschodie sa používalo na ukladanie obilia, prízemné miestnosti na ukladanie náradia, krosien, kovadlín, motýk a iných vecí. Zachovala sa len jedna takáto sýpka, ktorá je chránená ako kultúrna pamiatka.

- Zástavba v pamiatkovom území vykazuje **architektonické, umeleckohistorické a výtvarné hodnoty**. Najstarším objektom v obci bol dnes už neexistujúci ranogotický kostol. Vysvätený bol v roku 1397. Podľa prameňov to bola kamenná jednoloďová stavba s rovným uzáverom svätyne, s loďou s dreveným kazetovým stropom, s emporou a s vysokou predstavanou vežou. Okolo tohto kostolíka bol cintorín ohradený múrom. Baroková architektúra je zastúpená dvojpodlažnou radnicou so starším jadrom a dvojpodlažnou murovanou barokovou sýpkou. Hodnotnou architektúrou je barokovoklasicistický kostol postavený v rokoch 1766 – 1777 a tiež barokovoklasicistický hostinec (Vyšná krčma). Prevažujúcim slohom v pamiatkovom území je eklektizmus, uplatňovaný na fasádach obytných domov a taktiež ľudové staviteľstvo nemeckého typu. Objekty s najvýraznejšími architektonickými a umeleckohistorickými hodnotami boli vyhlásené za národné kultúrne pamiatky.
- **Hodnoty archeologického dedičstva** nie sú v sídle doteraz zdokumentované. V katastrálnom území obce nie sú v Centrálnej evidencii archeologických nálezísk evidované žiadne archeologické náleziská. V území je predpoklad možného objavenia zvyškov zaniknutých hámrov a s nimi súvisiaceho stredovekého osídlenia, keďže z obdobia stredoveku pochádzajú písomné správy týkajúce sa baníctva, pálenia dreveného uhlia a spracúvania železa v hámroch pri potokoch Donbach, Pievring, Goldseifen a na Bodve. Hustú sieť hámrov na týchto tokoch zachytáva aj prvé vojenské mapovanie z konca 18.

storočia a druhé vojenské mapovanie zo začiatku 19. storočia. Správy nie sú podporené archeologickým výskumom. Vzhľadom k súčasnej existencii hámrov a ich zvyškov je možné považovať spomenutú oblasť za potenciálnu archeologickú lokalitu. Bez bližšieho chronologického určenia zostávajú aj doklady ťažby železa v lesoch východne od Vyšného Medzeva. Významnou, doteraz nepreskúmanou, archeologickou lokalitou v obci je najmä situácia spomínaného ranogotického kostola s ohradným múrom, ktorú možno presne lokalizovať na základe starších máp.

- **Za hodnotnú zeleň** v území pamiatkovej zóny možno považovať ucelené plochy zelene a to parkovo upravenú plochu južne od kostola a menšiu parkovo upravenú plochu severne od kostola. Na menšej parkovo upravenej ploche južne od kostola bola vysadená koncom 19. storočia štvorradá lipová aleja. Zastúpená je lipami malolistými (*Tilia cordata*) a v menšom množstve lipami veľkolistými (*Tilia patyphylla*) s obvodmi kmeňov 80 – 240 (v najväčšom počte sú jedince s obvodom okolo 180 cm). Počet líp je na celej ploche 38 ks. Ako prímes líp je zastúpený tromi jedincami pagaštan konský (*Aesculus hippocastanum*) s obvodmi kmeňov 160 – 260 cm, jaseň štíhly (*Fraxinus excelsior*) 5 ks s obvodmi kmeňov 180 – 260 cm a javor mliečny (*Acer platanoides*) 2 ks s obvodmi kmeňov 180 cm. Stromy sú v dobrom biologicko-zdravotnom stave. Z hľadiska bezpečnosti boli okolo roku 2005 vykonaný orez a vybraným jedincom boli zviazané koruny nylonovými lanami. V parku sa nachádzajú medzi stromoradiami tri pozdĺžne chodníky prírodného charakteru – vyšliapané v trávinatej ploche. V juhovýchodnej časti tohto parčíka sa nachádza stromoradie v druhovom zložení – tuja západná (*Thuja occidentalis*) v počte 24 ks s obvodmi kmeňov 70 – 80 cm a vyšším zakončením. V juhozápadnej časti parčíka sa nachádza zmes druhov: orech kráľovský (*Juglans regia*), jaseň štíhly (*Fraxinus excelsior*), lipa malolistá (*Tilia cordata*). Severne od kostola sa nachádza centrálne situovaná väčšia trávnatá plocha. Zo západnej strany ju vymedzuje stromoradie z orechov kráľovských (*Juglans regia*) a borovica lesná (*Pinus silvestris*). Ďalšiu hodnotnú zeleň tvorí zelený pás v okolí potoka, vnútorné dvory a úžitkové záhrady. Pozdĺž potoka pokračuje po západnej strane stromoradie orechov kráľovských. Na východnej strane prevažuje slivka domáca. V záhradách sa pestujú v prevažnej miere ovocné dreviny a zelenina. Zaujímavosťou je, že sa v tejto podhorkej oblasti darí aj teplomilnejším druhom: orech kráľovský (*Juglans regia*), marhuľa (*Prunus armeniaca*), vinič hroznorodý (*Vitis vinifera*). Z ostatných druhov sú to: jablň domáca (*Malus domestica*), hruška (*Pyrus communis*), slivka domáca (*Prunus domestica*).
- **Hodnotným prvkom uličného interiéru a uličného parteru** sú najmä secesné a historizujúce fasády, vrátane zachovaných drevených výplní okien a vstupných brán. Ďalej sú to drobné prvky dopĺňajúce vidiecke prostredie ako sú napr. studne. V centre obce sa nachádza historický vodovod s miestnym názvom Čurky. Na potrubí sú vybudované výtokové stojany so stálym prietokom ovládateľným pri prameni. Na verejnom priestranstve sa nachádzajú dve kopané studne s drevenou nadstavbou a viac narážaných studní so stojanovými pumpami. Všetky tieto zariadenia sú funkčné.

PAMIATKOVÉ HODNOTY ÚZEMIA NEHMOTNEJ POVAHY

- Územie pamiatkovej zóny vykazuje mimoriadne **pamiatkové hodnoty nehmotnej povahy**. Sú založené na dvoch rovnocenných fenoménoch: hámorníctve a tradícii nemeckého osídlenia. Vypelosť spracovania železa a s ňou súvisiace bohatstvo bolo priamym podnetom na vznik sídla v 14. storočí, a na výraznú prestavbu budov v 18. a 19. storočí. Tradícia nemeckého osídlenia je dodnes v obci zastúpená. Jazyk tejto menšiny je dodnes živý, čo je na území Slovenska výnimočným fenoménom. Miestnou organizáciou

karpatskonemeckého spolku na Slovensku sa tradične usporadúva festival s názvom Bodvataltrefen – Stretnutie v údolí Bodvy. Na tomto medzinárodnom festivale vystupujú rôzne spevácke a tanečné súbory hlavne nemeckej menšiny žijúcej na Slovensku.

F. FUNKČNÉ VYUŽITIE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Základné rozvrhnutie funkcií, prevádzkových a komunikačných väzieb na území obce tvorí funkčné využitie pamiatkového územia. V pamiatkovom území Vyšný Medzev je sústredená obytná funkcia, doplnená hospodárskou funkciou a rekreačnou funkciou. Primárna je teda historicky zachovaná obytná funkciu, doplnená občianskym vybavením (obchody, kostol, kultúrny dom) a administratívou (obecný úrad, farský úrad). Sekundárne sa v pamiatkovom území začína presadzovať rekreačná funkcia (individuálne rekreačné chalupy a ubytovacie zariadenie penzión Sokol s kapacitou 30 lôžok).

Obec Vyšný Medzev je koncovým sídlom. Hlavný cestný ťah (Jasov – Štós) vedie mimo územie pamiatkovej zóny cez mesto Medzev. Naň je obec Vyšný Medzev naviazaná cestnou prípojkou III. triedy, ktorá obchádza obec zo západnej strany a napája sa na miestnu komunikáciu kolmo v strede pôdorysu. Cesta v obci po oboch stranách potoka slúži ako miestna komunikácia vo funkcii pojazdného chodníka. Prepojenie ciest cez vodný tok je mostnými objektami, ktoré majú vyhovujúcu šírku a okruhujú dopravu v centre obce. Pozdĺž ciest je obojstranná zeleň, ktorá vytvára dostatočnú šírku uličného priestoru. Zeleň slúži aj na odvodnenie ciest.

Doprava v sídle je teda len obslužná, nemá negatívny vplyv na čistotu životného prostredia v pamiatkovej zóne a na hladinu hluku. Statická doprava v pamiatkovej zóne nie je v súčasnosti regulovaná a sústreďuje sa najmä na parkovisko pred obecným úradom.

Sídlom preteká Opustený potok ľavostranný prítok rieky Bodvy. Tento vodný tok si s výnimkou časti nad kostolom, kde bol zregulovaný betónovými tvárnicami, zachováva svoj prírodný charakter so šikmými trávovými a krovinovými brehmi, doplnenými vysokou zeleňou. Je výrazným príspevkom ku kvalitnému životnému prostrediu v obci a naďalej by mal byť takto udržiavaný a chránený bez ďalších technických zásahov.

Výroba je lokalizovaná mimo územie pamiatkovej zóny, je situovaná na západnej strane, a neprodukuje žiadne exhaláty. Jej vplyv na pamiatkové územie teda nie je žiadny. Priamo v pamiatkovej zóne nie je umiestnená žiadna výrobná prevádzka. Poľnohospodárska výroba je lokalizovaná taktiež mimo územie pamiatkovej zóny, do krajiny obklopujúcej sídlo. V sídle sa prejavuje len prejazdom poľnohospodárskych strojov. Existujúci areál poľnohospodárskej výroby na západnej strane však nie je od územia pamiatkovej zóny dostatočne izolovaný zeleňou. Priamo v sídle je len drobné hospodárenie, drobnochov a pestovanie zeleniny.

V obci je verejný vodovod, v súčasnosti sa realizuje odkanalizovanie sídla v rámci spolupráce v Mikroregióne Bodva. Územie pamiatkovej zóny je plynofikované, skrinky na regulátory a merače plynu sú umiestnené viac-menej vhodným spôsobom (na stojkách, príp. zasekaním do menej citlivých častí fasád) a uličné pohľady nenarúšajú. Elektrické rozvody sú vyhotovené nevhodným vzdušným vedením kotveným na betónových stĺpoch a na strešníkoch. Rovnako sú kotvením na drevených stĺpoch chaoticky rozvedené aj telefónne káble. Tieto káblové vedenia sú v súčasnosti najväčšou estetickou chybou uličných pohľadov v pamiatkovom území.

G. NÁRODNÉ KULTÚRNE PAMIATKY

Ako sme uviedli vyššie, objekty z obce Vyšný Medzev, ktoré preukazujú najvýraznejšie pamiatkové hodnoty v rámci zástavby, boli vyhlásené za národné kultúrne pamiatky a sú individuálne chránené. Vo Vyšnom Medzeve je v ÚZPF evidovaných 7 nehnuteľných národných pamiatok. Z toho 5 sa nachádza v pamiatkovej zóne a 2 mimo územia pamiatkovej zóny.

Národné kultúrne pamiatky nachádzajúce sa na území pamiatkovej zóny:

	Číslo ÚZPF	Ulica	Číslo orient.	Číslo súp.	Číslo parc.	Názov NKP	Bližšie určenie
1	4659/0	HRDINOV SNP	58	98	212	DOM ĽUDOVÝ	MUROVANÝ
2	4656/0	HRDINOV SNP	40	80	184/1	FARA	R.K.
3	10007/0	HRDINOV SNP	153	192	209	KOSTOL	R.K.M.MAGDALÉNA
4	4658/0	HRDINOV SNP	pri 145	pri 184	410	BUDOVA HOSPODÁRSKA	SÝPKA
5	4657/0	HRDINOV SNP	152	191	423	BUDOVA ADMINISTRATÍVNA	RADNICA

1. Dom ľudový č. 58 je trojstranná hospodárska usadlosť spišského typu, situovaná na nároží prístupovej cesty z Medzeva a hlavnej miestnej komunikácie. Usadlosť pozostáva z obytného domu, z hospodárskej časti v pokračovaní domu (maštal), samostatne stojacej sýpky s drevárňou, ktorá je osadená na parcele rovnobežne s domom a zo samostatne stojacej stodoly osadenej priečne na parcele, oddeľujúcej dvor od záhrady. Usadlosť je zo strany návsia uzatvorená murovaným telesom brány, osadeným medzi domom a sýpkou, s veľkou pravouhlou dvojkrídlovou drevenou výplňou. Obytný dom bol postavený pravdepodobne koncom 18. stor. Je to šesťpriestorový murovaný obytný dom s jednopriestorovou hospodárskou časťou v pokračovaní domu, jednopodlažný, so sedlovou strechou na juhovýchodnej strane, ukončenou doskovým štítom s podlomenicou. Uličná fasáda je jednopodlažná, trojosová, hladká. Okenné výplne sú obdĺžnikové, dvojkrídlové, šesťtabuľkové. Za lícom fasády je zasunutá murovaná brána do usadlosti, so sedlovou strieškou.

2. Fara rímskokatolícka je súčasťou radovej zástavby v centrálnej časti obce pri kostole. Je to nárožná budova postavená v polovici 19. stor. na pôdoryse v tvare L. Obytná časť na východnej strane (pri návsí) bola postavená spolu s hospodárskou budovou a záhradou. Hlavné krídlo s jedným nadzemným podlažím tvorí konštrukčný dvojtrakt, vedľajšie krídlo je jednotraktové s prekrytou pavlačou pozdĺž južnej záhradnej fasády. Hlavná fasáda je hladká, symetricky komponovaná, osemosová, vertikálne členená mierne predstavaným rizalitom vo dvoch stredných osiach, ukončeným trojuholníkovým štítom s geometrickou štukovou výzdobou. Rizalit po oboch stranách rámujú pilastre s hlavicami zdobenými listovým motívom, ktoré v spodnej časti dosadajú na sokel. Rovnaké pilastre sa nachádzajú na nárožiach. Okenné otvory sú pravouhlé, rámované nadokennými rímsami a profilovanou šambránou, ktorá pod podokennou rímsou pokračuje v podobe pásov ukončených na sokli. Okná v rizalite majú združenú nadokennú rímsu vo forme trojuholníkového štítu. Okenné výplne sú v tvare „T“.

3. Kostol rímskokatolícky Sv. Márie Magdalény sa nachádza v centrálnej časti obce, kde spolu s parkom a radnicou tvorí malé návsie. Je postavený na voľnom priestranstve v parku, na

miernom svahovitom teréne zvažujúcom sa k juhu ako výrazná pohľadová dominanta sídla. Klasicistický objekt bol postavený v rokoch 1766-1777. Strecha veže dostala dnešnú podobu až v roku 1895. Je to jednodňová stavba, s obdĺžnikovou loďou a svätyňou s polkruhovým záverom, so sakristiou pristavanou na východnej strane svätyne a predstavanou vežou štvorcového pôdorysu v osi južného priečelia. Loď je zaklenutá 2 poliami pruskej klenby s medziklenbovými pásmi prechádzajúcimi do prístenných pilierov. Murovaná empóra, na južnej strane za hlavným vstupom do lode, je nesená valenou klenbou s pásmi. Od lode je oddelená arkádami v celej šírke empory. Steny sú horizontálne členené štukovým soklom a mohutnou profilovanou rímsou obiehajúcou po celom obvode. V svätyni umiestnený oltár je pôvodne ranobarokový a pochádza z Jasovského kláštora. Vznikol pravdepodobne na prelome 16. a 17. storočia a je veľmi honosný. Fasády sú hladké, horizontálne členené mierne vystupujúcim omietkovým soklom a ukončené profilovanou korunnou rímsou. Vertikálne rámujú a členia fasády lode a veže lizény. Loď je prekrytá sedlovou strechou ukončenou na východnej strane valbou, vo vrchole s kovovým krížom. Strecha veža je cibulovitá s lucernou, pokrytá plechovou krytinou, vo vrchole s osadeným kovovým krížom.

4. Budova hospodárska – sýpka je situovaná vo východnej fronte zástavby. Je súčasťou trojstrannej zástavby roľníckeho dvora, kde na severnom okraji parcely stojí obytný dom, na južnom vpredu pri ulici sýpka, dvor bol vzadu (na východnej strane uzavretý stodolou s prechodom do záhrady (dnes nejestvujúcou). Roľnícka usadlosť bola postavená koncom 18. storočia. Sýpka sa zachovala vo svojom autentickom výraze z doby výstavby, s barokovo-klasicistickými tvaroslovnými prvkami a remeselnými detailami. Je to murovaná kamenná stavba na obdĺžnikovom pôdoryse s dvomi nadzemnými podlažiami. 2. nadzemné podlažie je zaklenuté tehlovými pruskými klenbami, drevený trámový medzistrop oddeľuje prvé a druhé nadzemné podlažie. Na každom nadzemnom podlaží je len jeden priestor. Hlavná fasáda je dvojpodlažná, symetrická, plynulo prechádzajúca do murovaného trojuholníkového štítu. Horizontálne je prečlenená neomietaným kamenným soklom a ozdobným vlnkovým pásom v štíte. Vertikálne je prečlenená tromi úzkymi lizénovými pásmi (na okrajoch a v strede). Na prízemí sú dva obdĺžnikové okná postavené na výšku, na poschodí sú nižšie obdĺžnikové okná postavené na šírku. Okná sú rámované jednoduchými pásovými šambránami. Výplne okien sú drevené, bez členenia, na prízemí je pred nimi prevliekaná mreža. V štíte sú dva oválne výzorníky bez výplne. Fasáda je omietnutá ťahovanou omietkou a nalíčená okrovoruzovou farbou. Súčasťou hlavnej fasády je i murované oplotenie dvora s vloženým vystupujúcim murovaným oblúkovým telesom brány. Výplň brány je drevená, dvojkřídlová (pravdepodobne pôvodná). Strecha je sedlová, s murovaným štítom.

5. Radnica - je postavená v centre obce, v bezprostrednej blízkosti katolíckeho kostola, v rannobarokovom slohu, v 17. storočí. V 18. storočí bol objekt rozšírený a upravený. Je to dvojpodlažný, čiastočne podpivničený objekt, s blokovým, obdĺžnikovým pôdorysom. Nadzemné podlažia tvoria dva priečne konštrukčné trojtrakty, ktoré sú spojené asymetricky situovaným prejazdom. Hlavná západná uličná fasáda je osemosová, vertikálne členená osovo komponovanými okennými otvormi, nad štvrtou a piatou osou ukončená trojuholníkovým štítom. Horizontálne je členená omietaným hladkým soklom, jednoduchou kordónovou rímsou, priebežnou podokennou rímsou na 2. nadzemnom podlaží a profilovanou korunnou rímsou. Vstupný portál priechodu je situovaný v piatej osi z juhu. Stojky portálu sú stvárnené ako pilastre, ukončené stupňovitými hlavicami, z ktorých vychádza zasunutý profilovaný oblúk, vo vrchole zvýraznený kamenným klenákom s reliéfnym maskarónom. Pri pätkách pilastrov sú osadené homolovité kamenné odrazníky. Okenné otvory na prízemí sú osadené v negatívnych pasparáchi ukončených oblúkom. Fasáda prízemia je zvýraznená pásovou rustikou. Dominantným prvkom uličnej fasády je balkón nad vstupným portálom, nesený štyrmi dekoratívnymi kamennými

konzolovými nosníkmi, s liatinovým dekoratívnym zábradlím. Pravouhlé okenné otvory na 2. nadzemnom podlaží sú rámované hladkými šambránami vychádzajúcimi z podokennej priebežnej rímsy a ukončenými konzolkami nesúcimi profilovanú nadokennú rímsu. Okenné výplne sú šesťtabuľkové. V tympanóne je erb obce. Budova je zakrytá sedlovou strechou manzardového profilu, s murovanými štítmi. Ako krytina je použitý hladký medený plech.

Národné kultúrne pamiatky nachádzajúce sa mimo územia PZ:

	Číslo ÚZPF	Ulica	Číslo orient.	Číslo súp.	Číslo parc.	Názov NKP	Bližšie určenie
1	4381/0	Dolina Hummel		1341	6903	HÁMOR	Antlov hámor
2	10067/1	Baňa Lucia				Súbor architekt. budovy obytné	Banická kolónia
	10067/2	Baňa Lucia	39	18		Súbor architekt. škola	Budova školy
	10067/3	Baňa Lucia	35	15		Súbor architekt. budova správy	Rimamuránska spoločnosť

Vyššie uvedené národné kultúrne pamiatky sa nachádzajú mimo pamiatkovo chráneného územia. Keďže však patria do kultúrneho potenciálu obce, treba s ich udržiavaním a obnovou počítať. Problematická je najmä ďalšia ochrana hodnotnej NKP jednokladivového, dvojohniskového vodného Hámra v doline Hummel, ktorý je v havarijnom stave. Vlastník hámra žije dlhodobo v zahraničí, výzvy správneho orgánu nepreberá. Je to jeden z piatich pamiatkovo chránených medzevských hámrov a mal byť ostať zachovaný ako doklad výnimočnej hámorníckej tradície v oblasti, najmä ak si uvedomíme, že je to v katastrálnom území Vyšného Medzeva jediný zachovaný hámor. Rovnako je problematická ochrana pamiatok v časti Baňa Lucia, kde nie je jednoznačne vymedzená ochrana v rámci pamiatkového objektu 10067/1, budovy obytné. Tento nedostatok bude nutné riešiť v rámci úlohy PÚ SR - Revízia ÚZPF, ktorá v súčasnosti v okrese Košice okolie prebieha, prípadne v súvislosti s ochranou industriálneho kultúrneho dedičstva.

H. FUNKČNÉ VYUŽITIE OBJEKTOV V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ

V pamiatkovom území si objekty dodnes zachovali svoju pôvodnú, prevažne obytnú funkciu. Obytná funkcia je reprezentovaná pôvodným bytovým fondom a len výnimočne novostavbami rodinných domov. Občianske vybavenie (obchody, kultúrny dom) sa nachádzajú taktiež v historických objektoch, rovnako ako administratíva (obecný úrad), ktorá je vo svojom pôvodnom objekte. Pôvodné využitie má sakrálna stavba (rím. kat. kostol) a fara. Pôvodný hostinec (Vyšná krčma) je v súčasnosti nevyužitý. Sekundárne sa v pamiatkovom území začína presadzovať rekreačná funkcia (individuálne rekreačné chalupy a penzión), ktoré vznikli prestavbou obytných domov. Takáto zmena funkcie si nevyžaduje výraznejšiu prestavbu a je pre územie pamiatkovej zóny vhodná, najmä z dôvodu možného využitia nadbytočného bytového fondu. V súvislosti so spomínanou rekreačnou funkciou stúpa aj význam miestnej historickej i úžitkovej zelene. Zeleň v obci prispieva k výnimočnému životnému prostrediu v obci a k svojej pôvodne prevažne hospodárskej funkcii

I. SPOLUPRÁCA NA REGENERÁCIÍ PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Zásady ochrany Pamiatkovej zóny Vyšný Medzev aplikujú záujmy ochrany pamiatkového fondu na konkrétne územie, s prihliadnutím na miestne špecifiká. Úspešnosť obnovy a prezentácie pamiatkového fondu však nemôže závisieť od jedinej inštitúcie. Spolupráca orgánov obce Vyšný Medzev, špecializovanej štátnej správy, vlastníkov nehnuteľností a občianskych združení je nevyhnutná. Bez skutočného záujmu všetkých zainteresovaných o zachovanie kultúrneho dedičstva sa vytráca význam ochrany pamiatkového územia. Od dobrej prezentácie pamiatkového územia závisí vzťah občanov k vlastnej obci, obraz obce v regióne a objem cestovného ruchu. Požiadavky v „Zásadách ochrany“ nemajú byť chápané ako samoučelné obmedzenie vlastníckych práv vlastníkov nehnuteľností v pamiatkovom území, ale ako cieľavedomý koncepčný zámer údržby a obnovy, ktorého realizácia je dlhodobá.

V zmysle § 29 ods. 1 pamiatkového zákona orgány štátnej správy a orgány územnej samosprávy zabezpečujú zachovanie pamiatkových hodnôt v území, ich dobrý technický, prevádzkový a estetický stav, ako aj vhodný spôsob využitia jednotlivých stavieb a vhodné technické vybavenie pamiatkového územia. Zásady ochrany, ktoré o. i. obsahujú požiadavky na primerané funkčné využitie územia, na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie, prvkov interiéru a uličného parteru, charakteristických pohľadov, siluety a panorámy atď. môžu byť i pre tieto orgány vhodným podkladom na strategické plánovanie.

V súlade s presunom kompetencií stavebného úradu na obce je pre orgán samosprávy, ktorým je v tomto prípade Obec Vyšný Medzev, nevyhnutné rešpektovať znenie § 32 ods. 12 pamiatkového zákona a v územnom konaní, v stavebnom konaní, v konaní o povolení zmeny stavby v pamiatkovom území a v ochrannom pásme rozhodovať po predchádzajúcom súhlase krajského pamiatkového úradu. Postupuje tak aj vtedy, ak práce možno vykonať len na základe ohlásenia.

K problematike súčinnosti obcí sa vyjadruje i Národná správa o kultúrnej politike Slovenskej republiky 2003, ktorá konštatuje, že na úrovni obcí sa nedostatočne uplatňuje zostavovanie štandardov architektúry (uličného vzhľadu, zachovania charakteru historickej zástavby, jednotné štýly nápisov, štandardy rozmerov reklamných nápisov a pod.) a vyhodnocovanie rôznych stavebných úprav fasád, výškových a objemových regulatívov pri výstavbe a obnove, čo nepriaznivo vplýva na ochranu architektonických hodnôt. Je potrebné, aby si samospráva, ako kľúčový partner záujmov ochrany pamiatkového fondu, stanovila krátkodobé i dlhodobé ciele, ktorými môžu byť:

- Oficiálna deklarácia záujmu o ochranu a vhodnú prezentáciu pamiatkového územia. Prijatie programu záchranu, obnovy a prezentácie pamiatkovej zóny, ktorého súčasťou budú Zásady ochrany a následné zverejnenie tohto materiálu v miestnych médiách.
- Pri tvorbe územno-plánovacej dokumentácie koordinovať rozvojové zámery tak, aby zachovanie a rehabilitácia pamiatkových hodnôt územia boli prioritou. Územno-plánovacia dokumentácia má jednoznačne definovať záujem ochrany pamiatkového fondu o vytvorenie racionálneho vzťahu pamiatkovo chráneného územia k ostatným častiam sídla.
- Mimo rámca štátnej ochrany pamiatkového fondu môže obec rozhodnúť o utvorení a odbornom vedení evidencie pamätihodností obce, podľa § 14 odseku 4 pamiatkového zákona.
- Podpora iniciatívy občanov a občianskych združení zameranej na ochranu pamiatkového fondu ako verejného záujmu, podľa § 14 odseku 2 písmeno d) pamiatkového zákona.
- Pozitívna aj negatívna motivácia vlastníkov nehnuteľností v pamiatkovom území, smerujúca k ochrane pamiatkových hodnôt. Pozitívnu motiváciou je napr. vyhodnocovanie najlepších počinov, ktoré prispievajú k ochrane a prezentácii pamiatkového územia. Negatívnu

motiváciou je napr. ukládanie sankcií za nedodržiavanie základnej ochrany.

- Administratívna pomoc vlastníkom pamiatok pri podávaní žiadosti o finančný príspevok na ich obnovu, pri zabezpečení realizácie obnovy a vyúčtovaní dotácie.
- Pre potrebu efektívnej ochrany pamiatkového územia je nevyhnutné zjednodušenie a skvalitnenie verejnej správy vo vzťahu k občanovi - lepšou formou spolupráce medzi orgánmi štátnej správy a samosprávy. Aj keď je dnes spolupráca Krajského pamiatkového úradu a obce Vyšný Medzev na dobrej úrovni, existujú rezervy pre skvalitnenie procesných postupov. Metódy a úlohy môžu vzniknúť len na základe otvoreného dialógu medzi orgánmi štátnej správy a samosprávy. Táto úloha je stála a má byť prispôsobená aktuálnym potrebám ochrany verejného záujmu.

Na regenerácii pamiatkového územia a spolufinancovaní obnovy sa podieľa i štát. Vlastník národnej kultúrnej pamiatky a evidovanej pamätihodnosti má právo požiadať Ministerstvo kultúry SR o finančný príspevok alebo o poskytnutie štátnej pomoci na zachovanie pamiatkovej hodnoty národnej kultúrnej pamiatky – podľa § 28 odsek 1 písm. b) zákona č. 49/2002 Z. z o ochrane pamiatkového fondu, v súlade so zákonom č. 231/1999 Z. z. o štátnej pomoci. Ministerstvo kultúry poskytuje túto finančnú podporu zvyčajne systémom grantovej podpory, tohto času je to program „Obnovme si svoj dom“, ktorého aktuálne podmienky a podrobnosti sú prístupné na webovej stránke Ministerstva kultúry SR <http://www.culture.gov.sk/>

Prostriedky na regeneráciu pamiatkového územia možno čerpať i zo štrukturálnych fondov EÚ cez Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR.

J. PREHĽAD V SÚČASNOSTI PLATNÝCH AKO AJ ROZPRACOVANÝCH ÚZEMNOPLÁNOVACÍCH DOKUMENTÁCIÍ

Pre sídlo Medzev, ktorého súčasťou bol i kataster dnešného Vyšného Medzeva, bol v roku 1996 spracovaný Územný plán sídelného útvaru Medzev (Arkona – architektonický ateliér, Južná trieda 50, Košice). K 1. januáru 2000 sa obec Vyšný Medzev odčlenila od Medzeva. Za finančnej pomoci Európskej únie z Európskeho fondu regionálneho rozvoja (ERDF) prostredníctvom Operačného programu Základná infraštruktúra bol pre obec Vyšný Medzev vypracovaný Územný plán, zhotoviteľom ktorého je Ing. arch. Viktor Malinovský a autorský kolektív: Ing. Milan Kolesár, Ing. Zdenka Poldaufová, Ing. Vladimír Molčan, Ing. Štefan Tkačík, Zuzka Krátka a RNDr. Vladimír Stano. Obecné zastupiteľstvo vo Vyšnom Medzeve uznesením č. 43/2008 prijalo Všeobecne záväzné nariadenie č. 1/2008 o záväznej časti územného plánu obce Vyšný Medzev, čím stanovilo regulatívy pre územný rozvoj, funkčné využitie územia a zásady riešenia technickej infraštruktúry. Toto nariadenie nadobudlo účinnosť dňa 05.09.2008.

ČASŤ 3.

POŽIADAVKY

NA PRIMERANÉ FUNKČNÉ VYUŽITIE ÚZEMIA, NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU HISTORICKÉHO PÔDORYSU A PARCELÁCIE, OBJEKTOVEJ SKLADBY, VÝŠKOVÉHO A PRIESTOROVÉHO USPORIADANIA OBJEKTOV, PRVKOV INTERIÉRU A ULIČNÉHO PARTERU, CHARAKTERISTICKÝCH POHĽADOV, SILUETY A PANORÁMY, ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEŽÍSK A ĎALŠÍCH KULTÚRNYCH A PRÍRODNÝCH HODNÔT

I. ZÁKLADNÉ POŽIADAVKY OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

1. Predmetom ochrany pamiatkového územia je nutnosť zachovania historickej urbanistickej štruktúry sídla Vyšný Medzev, tvorenej pôdorysnou štruktúrou radovej potočnej zástavby, typickou parceláciou, pôdorysnou skladbou zástavby na parcele, hmotovou skladbou zástavby, dominantami a kompozičnými vzťahmi priestorov.
2. V územnoplánovacej dokumentácii a v rozvojových programoch je nutné zámery obce koordinovať tak, aby zachovanie a rehabilitácia pamiatkových hodnôt územia boli prioritou riešenia. Pre pamiatkové územie je žiaduce stanoviť v týchto podkladoch prednostný rozvoj oproti ostatným častiam sídla.
3. Historická zástavba, ktorá je nositeľom individuálnych alebo územných pamiatkových hodnôt musí byť zachovaná. Prípustné je odstránenie objektov bez pamiatkových hodnôt a objektov urbanisticky rušivých, ktoré budú takto vyhodnotené KPÚ Košice na základe nevyhnutných pamiatkových výskumov architektonicko-historického a urbanisticko-historického.
4. Novú zástavbu v pamiatkovom území je prípustné navrhovať iba na mieste už zaniknutých objektov, a to pokiaľ možno v ich pôvodnej pôdorysnej stope a objeme. Pokiaľ to nie je z objektívnych dôvodov možné, je nevyhnutné novostavby situovať na pozemku podľa princípov utvárania historického pôdorysu sídla. Novostavby na mieste dnes jestvujúcich objektov je prípustné povoliť len výnimočne a to na základe dôkladného individuálneho posúdenia pamiatkových hodnôt jestvujúceho objektu a jeho stavebnotechnického stavu.
5. Historická pôdorysná štruktúra sídla je nadradená dopravným a technickým riešeniam. Je neprípustná demolácia objektov z dôvodu dopravných kolízií alebo nutnosti trasovania inžinierskych sietí.
6. V rámci rozvoja pamiatkového územia je nutné prísne rešpektovať rozčlenenie na zastavateľné plochy, kde je zastavanie z hľadiska pamiatkovej ochrany žiaduce a na plochy, ktorých zastavanie je z hľadiska pamiatkovej ochrany neprípustné. V prípade Vyšného Medzeva sú zastavateľnými plochami predné časti parciel v rozsahu zástavby obytných a hospodárskych budov. Nezastavateľnými plochami sú historicky vzniknuté verejné priestranstvá, nezastavaný pruh na oboch brehoch potoka v centrálnej časti obce a záhrady v zadných častiach parciel (vid'. mapa č. 3 v prílohe).
7. Pamiatkové územie a v ňom sa nachádzajúce národné kultúrne pamiatky (ďalej len „pamiatky“) a nehnuteľnosti v pamiatkovom území (ďalej len „nehnuteľnosti“) majú byť prednostne využité pre ich pôvodnú historickú funkciu. Prípustné je tiež ich využitie pre nové funkcie, ktoré sú v súlade s ich danosťami, charakterom, vlastnosťami a chránenými hodnotami alebo si vyžadujú minimálne zmeny a zásahy do stavebných konštrukcií budovy a jej prostredia.
8. Autenticita pamiatok a nehnuteľností je chránená a musí byť zachovaná. Je nutné vyhnúť sa odstraňovaniu a neopodstatnenej náhrade pôvodných materiálov alebo úprave znakov a priestorov, ktoré pamiatku alebo nehnuteľnosť charakterizujú. Každý objekt

v pamiatkovom území má byť považovaný za fyzický doklad svojho času, miesta a využitia. Neprijateľné sú zmeny, ktoré neodôvodnene vytvárajú falošný dojem historického vývoja a miestnej ľudovej tradície, ako je pridanie vymyslených znakov alebo architektonických prvkov z iného historického obdobia či objektu a tiež použitie tvaroslovných prvkov ľudovej architektúry z iného regiónu.

9. Väčšina pamiatok a nehnuteľností v priebehu času podlieha zmenám. Tie zmeny, ktoré nadobudli historický význam, majú byť zachované a chránené ako doklad ich vývoja a časového navrstvovania.
10. Architektonické prvky, povrchové úpravy a stavebné techniky alebo príklady umelecko-remeselnej a remeselnej zručnosti, ktoré sú pre pamiatku a nehnuteľnosť charakteristické, musia byť chránené. Všetky poškodené historické prvky pamiatkového územia, pamiatok a nehnuteľností musia byť prednostne opravené a nie vymenené. Výmena je možná len v prípade vážneho a nezvratného poškodenia originálu. Vymenené prvky alebo kópie sa musia s originálom zhodovať dizajnom, farbou, textúrou, členením, materiálom, konštrukciou a ostatnými vizuálnymi vlastnosťami. Potreba náhrady chýbajúcich prvkov musí byť podložená dokumentáciou, exaktnými fyzickými alebo obrazovými dôkazmi. Čiastočné opotrebovanie a patinu týchto prvkov je vhodné chrániť ako doklad ich veku (zub času) a autenticity.
11. Nové prvky, vložené do autentickej pamiatky alebo nehnuteľnosti, vonkajšie úpravy, alebo nové konštrukcie nesmú poškodiť pôvodné pre pamiatku či nehnuteľnosť charakteristické materiály a konštrukcie, nesmú zásadným spôsobom meniť ich vlastnosti. Nové dielo, nový doplnok v pamiatke alebo nehnuteľnosti sa má odlišovať od pôvodného, ale musí byť prispôbený v hmote, veľkosti, proporciách a v architektonických znakoch s dôrazom na ochranu celistvosti (integrity) pamiatkového územia a jeho prostredia. Prípadný zásah, nová konštrukcia, prístavba, susedná alebo súvisiaca novostavba majú byť realizované takým spôsobom, aby ich bolo možné v budúcnosti odstrániť bez poškodenia pamiatky alebo nehnuteľností v pamiatkovom území.
12. Stavebná činnosť v pamiatkovom území, ktorej súčasťou sú zemné práce, môže byť, v prípade, ak tak rozhodne KPÚ Košice, realizovaná až na základe archeologického výskumu. Prípadné archeologické nálezy, ktoré budú dotknuté realizáciou nejakého projektu, musia byť zachované a chránené.

II. POŽIADAVKY NA PRIMERANÉ FUNKČNÉ VYUŽITIE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

1. Predmetom ochrany pamiatkového územia sú funkcie, ktoré toto územie získalo počas svojho vývoja (bývanie, občianska vybavenosť, drobná poľnohospodárska výroba, cieľová doprava). Najvýraznejšou z týchto funkcií je v pamiatkovom území bývanie, preto je žiaduce, aby funkčné využitie stavieb v pamiatkovom území i naďalej uprednostňovalo obytnú funkciu a občiansku vybavenosť, ktorá súvisí s bývaním.
2. V záujme prezentácie pamiatkových hodnôt je žiaduce posilniť v pamiatkovej zóne i rekreačný turistický ruch, formou dobudovania infraštruktúry cestovného ruchu úpravou priestoru návšia na oddychovo – relaxačný priestor s kultúrnou funkciou; ďalej podporou využívania jestvujúcich, v súčasnosti nevyužívaných objektov, alebo objektov nedostatočne využívaných (historický hostinec Vyšná krčma, sýpka), v prospech turistického ruchu.

3. Vkladanie nových funkcií do priestoru a do objektov v pamiatkovom území je prípustné len vtedy, ak nutnosť stavebných úprav na zabezpečenie tejto novej funkcie nespôsobí úbytok výpovedných pamiatkových hodnôt. Nové funkcie pritom musia zaručovať vhodný spôsob údržby a prezentácie pamiatkových hodnôt a musia byť v súlade s kapacitnými a stavebno-technickými možnosťami priestorov a objektov tak, aby výsledné riešenie nenarúšalo pohľadovo, prevádzkovo alebo svojím technickým riešením hodnoty pamiatkového územia.
4. Dopravu v pamiatkovom území je nutné riešiť s ohľadom na ochranu a prezentáciu pamiatkových hodnôt územia. Súčasnú cestu, ktorá slúži zároveň aj pre pešiu dopravu možno z hľadiska bezpečnosti chodcov doplniť novými chodníkmi. Tieto možno riešiť ako jednostranné s tesným pripojením ku vozidlovej komunikácii, bez prevýšenia obrubníkmi. Od vozovky ich možno odlíšiť len povrchom, prípadne rigolom. Vjazdy na jednotlivé parcely je nutné ponechať, tak ako v súčasnosti, cez zelený pás pred fasádami budov. Z praktických dôvodov je možné spevniť koľajové pruhy dlažbou prerastanou trávou.
5. Parkoviská možno ponechať v súčasnom rozsahu a situovaní v naviazaní na objekt radnice a kultúrneho domu.
6. V rámci pamiatkového územia je žiaduce dobudovať všetky chýbajúce inžinierske siete (kanalizácia). Jestvujúce elektrické a telekomunikačné rozvody je vhodné pri najbližšej rekonštrukcii uložiť pod zem. Nefunkčné technické zariadenia a siete, nachádzajúce sa v pamiatkovom území, je nutné odstrániť.
7. Použitie slnečných kolektorov a podobných energetických zariadení, netypických pre pamiatkové územie, je možné len za predpokladu, že nebudú vnímateľné z verejných priestranstiev. Za rovnakých podmienok je možné použitie nevyhnutných telekomunikačných zariadení – napr. satelitných antén.
8. V pamiatkovom území je prípustné umiestniť len drobné výrobné prevádzky, ktoré nemajú nepriaznivý vplyv na životné prostredie a tiež prevádzky, ktoré majú charakter remeselnej výroby.
9. Životné prostredie v pamiatkovej zóne je nutné regenerovať postupným vylúčením zdrojov znečisťujúcich ovzdušie (kotelne na tuhé palivo, prašnosť ciest) a odklonením prejazdu poľnohospodárskych strojov. Likvidáciu domového odpadu v pamiatkovom území je nutné riešiť jeho sústredovaním v nádobách v dvorových priestoroch a ich vynášaním na verejné priestranstvo iba v čase ich pravidelného odvozu. Pre spoločné kontajnery na separovaný zber je vhodné nájsť stanovisko mimo navesie.

III. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU HISTORICKÉHO PÔDORYSU A PARCELÁCIE

1. Historický pôdorys sídla Vyšný Medzev a z neho vyplývajúce urbanistické vzťahy je nutné zachovať ako jednu z najdôležitejších hodnôt pamiatkového územia. Predmetom ochrany pamiatkového územia sú vzťahy a proporcie medzi zástavbou a zeleňou, ako aj medzi nezastavanými a zastavanými plochami, ktoré musia ostať konštantné.
2. Pôdorysné a priestorové riešenie prípadnej novej výstavby musí korešpondovať s historickou priestorovou štruktúrou a parceláciou. Novostavby, resp. prístavby dvorových traktov sa môžu realizovať len na mieste už zaniknutej historickej zástavby. V prípade historicky nezastavaného stavebného pozemku, kde je žiaduce doplniť prerušenu uličnú čiaru, by pôdorys novostavby nemal výrazne prekročiť tradičnú mieru zastavania parcely v pamiatkovom území (viď str. 11 hodnota historického pôdorysu).

3. V pamiatkovej zóne Vyšný Medzev sú rezervnými plochami len prieluky po odstránenej historickej zástavbe a plocha v severovýchodnom kúte pamiatkovej zóny (pri starej ceste do Gelnice), vytypovaná takto v územnom pláne. (vid'. mapa č. 3). Výstavbu nových obytných domov umožňuje napr. zástavba na mieste zaniknutých priečných stodôl v strednej časti parcel. Nepôjde však o vznik novej ulice, iba o možnosť doplnenia zástavby jednotlivých parcel ich aktuálnym vlastníkom, vo funkčnom celku spolu s pôvodnou zástavbou parcely. Táto výstavba nesmie viesť k deleniu parcel.
4. Priestorové usporiadanie pri obnove pamiatok, úprave nehnuteľností a novostavbách nesmie presahovať ani ustupovať za historickú uličnú čiaru.
5. Historickú parceláciu je nutné zachovať. Je nežiaduce spájať stavebne alebo komunikáciami pôvodne samostatné historické parcely. Narušené časti pôvodnej parcelácie, t.j. historický obrys stavieb, je vhodné regenerovať.
6. V prípade sčasti alebo úplne zaniknutej stavby je potrebné pri obnove alebo stavebnej úprave dodržať pôvodnú uličnú čiaru, historický pôdorys, parceláciu, a to na základe archívnych dokumentov alebo pamiatkového výskumu, ak o ňom rozhodne krajský pamiatkový úrad.

IV. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE OBJEKTOVEJ SKLADBY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

1. VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY

1. Pôvodný charakter tradičnej objektovej skladby zástavby Pamiatkovej zóny Vyšný Medzev: kompaktná radová zástavba mestského typu prevládajúca v centre obce a v juhovýchodnom úseku pamiatkovej zóny (I. typ) a ľudové domy v potočnej radovej zástavbe v ďalších častiach pamiatkovej zóny (II. typ), musí byť rešpektovaný pri prestavbách a novostavbách. Charakter stavebných úprav a novostavieb teda nebude jednotný pre celé územie pamiatkovej zóny, ale závisí od jej situovania v konkrétnom type zástavby.
2. Priehľady z vnútra sídla na historickú dominantu rím. kat. kostola sv. Márie Magdalény, a objekt historickej radnice musia ostať zachované.
3. Je nutné v celom rozsahu zachovať podlažnosť jednotlivých pamiatok a rovnako podlažnosť nehnuteľností nachádzajúcich sa v pamiatkovom území a nenadstavovať ich o ďalšie podlažia. Potrebu rozšírenia obytnej plochy možno riešiť zobytnením podkrovia.
4. Pri objektoch, ktoré pôsobia v danom prostredí svojím objemom, architektonickým stvárnením alebo stavebnotechnickým stavom rušivo, je žiaduca ich rehabilitácia, stavebná úprava a zhodnotenie smerujúce k náprave ich nežiaduceho pôsobenia.
5. Obnova pamiatok a úprava nehnuteľností v pamiatkovom území sa vykonáva na základe individuálneho posúdenia a usmernenia krajským pamiatkovým úradom podľa princípov uvedených nižšie.

2. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE A ÚDRŽBU PAMIATOK

1. Obnovu národných kultúrnych pamiatok možno v zmysle § 32 odsekov 2 - 4 Zákona č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov vykonať až na základe rozhodnutia o zámere obnovy, v ktorom krajský pamiatkový úrad uvedie, či navrhovaný zámer je z hľadiska záujmov chránených týmto zákonom prípustný, a určí podmienky, za ktorých možno predpokladaný zámer obnovy pripravovať a vykonávať tak, aby sa kultúrna pamiatka neohrozila, nepoškodila alebo nezničila, najmä či tento zámer

obnovy možno pripravovať iba na základe výskumov a inej prípravnej dokumentácie a projektovej dokumentácie.

2. Pri obnove pamiatok je nutné zachovať pôvodnú (historickú) hmotu objektov, vrátane stratigrafie úpravy povrchov (vrstvy omietok, stierok, náterov a pod.), spôsobu zastrešenia a tradičnej krytiny.
3. Zachovať pôvodný (historický) výraz, hmotnú a priestorovú skladbu objektov. Objekty, resp. ich časti nenadstavovať o ďalšie podlažia.
4. Zachovať historické detaily (najmä: architektonickú výzdobu, tvaroslovné prvky, výplne otvorov, dlažby, umeleckoremeselné a remeselné prvky, dekorácie a podobne).
5. Rešpektovať historický nosný systém, pri jeho nevyhnutnej sanácii aplikovať totožné alebo príbuzné technológie, minimalizovať mokré procesy.
6. Rešpektovať základné komunikačné riešenia a dispozíciu objektu, akékoľvek zmeny v tejto oblasti prinášajú značný úbytok pôvodnej hmoty.
7. Pri zmene spôsobu využitia a prezentácie pamiatky prispôbiť a podriadiť nový prevádzkový režim pamiatkovým hodnotám objektu. Pri novodobom zásahu do pamiatky, jej úprave alebo adaptácii, klásť dôraz na kvalitu realizácie. Novodobé zásahy, materiály a konštrukcie v každom ohľade podriadiť historickým danostiam a výrazu pamiatkového objektu.
8. Bez podrobného zamerania a bez pamiatkového výskumu (ak o ňom rozhodne krajský pamiatkový úrad) nie je možné spracovať kvalitný projekt obnovy pamiatky.
9. Pre obnovu pamiatok sú záväzné „Všeobecné princípy obnovy historických konštrukcií“, uvedené v prílohe tohto materiálu.

3. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE A ÚDRŽBU NEHNUTEĽNOSTÍ V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ

1. Úpravu nehnuteľností v pamiatkovom území možno v zmysle § 32 odsekov 5 -7 Zákona č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov vykonať až na základe rozhodnutia o zámere úpravy nehnuteľnosti, v ktorom krajský pamiatkový úrad uvedie, či navrhovaný zámer je z hľadiska záujmov chránených týmto zákonom prípustný, a určí podmienky vykonania úprav nehnuteľnosti v pamiatkovom území, najmä zásady objemového členenia, výškového usporiadania a architektonického riešenia exteriéru nehnuteľnosti. Krajský pamiatkový úrad zároveň určí, či tieto úpravy možno vykonať iba na základe výskumov a inej prípravnej dokumentácie a projektovej dokumentácie.
2. Pri úprave nehnuteľností v pamiatkovom území je nutné dodržať požiadavky 2 - 7, uvedené v odseku IV.2 tohto materiálu, v rozsahu týkajúcom sa zásad objemového členenia, výškového usporiadania a architektonického riešenia exteriéru. U interiérových úprav je nutné ich dodržať len vtedy, ak sa tieto prejavujú v exteriéri.
3. Pre úpravu exteriéru nehnuteľnosti v pamiatkovom území sú taktiež záväzné „Všeobecné princípy obnovy historických konštrukcií“, uvedené v prílohe tohto materiálu. V prípade úprav v interiéri, sú tieto požiadavky vo forme odporúčania.

4. POŽIADAVKY PRE STAVBY NA NEHNUTEĽNOSTI (NOVOSTAVBY) V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ

1. Stavba na nehnuteľnosti v pamiatkovom území a každý zásah do pamiatkového fondu má hľadať vzájomný vzťah medzi starým a novým a nevytvárať ich protirečenie. Koexistencia modernej architektúry a pamiatok má hľadať formálny súlad. Každý zásah v pamiatkovom území musí byť kvalitatívnym prínosom pre územie.
2. Na novú výstavbu je nutné prednostne využiť existujúce prieluky v rámci súčasne

zastavaného územia obce. Umiestnenie novostavieb na mieste v minulosti zaniknutých stavieb musí zodpovedať urbanistickému a architektonickému charakteru prostredia. Na základe poznania je potrebné najprv zvážiť, akým spôsobom sa má novostavba vyrovnáť s odkazom zaniknutej stavby alebo jej časti.

3. Rozsah pôdorysu prístavieb a novostavieb smerom do dvora a do ulice nesmie byť väčší ako obvyklý rozsah obdobných stavieb v území. Novostavba nesmie byť kapacitne predimenzovaná a svojimi obslužnými kapacitami nesmie klásť neprimerané nároky na prostredie.
4. Výška korunnej rímsy novostavby bude odvodená od výšky korunných ríms objektov v bezprostrednom susedstve alebo na základe historických dokumentov, preukazujúcich pôvodnú výšku zaniknutej stavby. Novostavba má zároveň rešpektovať aj charakter a výškové usporiadanie okolitých historických objektov.
5. Novostavba musí zohľadniť charakteristickú výškovú gradáciu (stupňovanie) objektovej skladby. Pre územie pamiatkovej zóny je vhodná jednopodlažná nová zástavba so šikmou strechou a využitým podkrovím. Výnimočne, po individuálnom posúdení pôsobenia navrhovanej stavby v prostredí, je možná i dvojpodlažná novostavba so šikmou strechou.
6. Tradičné architektonické princípy, najmä: zastavovacia schéma, celková kompozícia, pôdorysné a priestorové usporiadanie, orientácia, základný tvar strechy, materiálová skladba, farebnosť sú záväzné pre celé hmotné a priestorové usporiadanie prístavby alebo novostavby.
7. Požiadavky na vzájomné odstupy budov sa neuplatnia u budov, umiestňovaných v stavebných prielukách radovej zástavby. To je pre možnosť obnovy zaniknutých častí objemovej štruktúry sídla zásadne dôležité.
8. Okrem celkového objemu prístavby alebo novostavby je nutné dodržať aj zásadu charakteristického osadenia (úrovne prízemnia, prejazdu, priechodu a pod.) voči chodníku alebo vozovke, podľa vzoru tradičných stavieb v území a susediacich budov.

6. DOČASNÉ OBJEKTY A ZARIADENIA V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ

1. V urbanisticky exponovaných polohách na návsí sa nesmú umiestňovať také dočasné stavby, ktoré by toto územie mohli znehodnotiť, a to najmä svojim architektonickým stvárnením, objemovými parametrami, vzhľadom, spôsobom užívania, nutnosťou budovania sietí a použitými materiálmi.
2. Umiestnenie dočasnej stavby v pamiatkovom území bude Krajský pamiatkový úrad posudzovať na základe jej nevyhnutnosti a odôvodnenosti, pričom bude vyžadovať splnenie rovnakých štandardov, ako by išlo o stavbu trvalú.
3. Na verejnom priestranstve je prípustné umiestniť z hľadiska ochrany pamiatkového územia zariadenie staveniska a jeho dočasné pripojenie na siete technického vybavenie.

V. POŽIADAVKY NA VÝŠKOVÉ USPORIADANIE OBJEKTOV V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ

1. Celková výška jestvujúcich objektov v pamiatkovom území sa nesmie po úpravách a prestavbách zvyšovať. Nová výstavba v pamiatkovom území musí byť riešená prednostne ako prízemná, s možnosťou využitia podkrovných priestorov, dvojpodlažná novostavba so šikmou strechou. (viď. vyššie body IV. 4/4,5).
2. Charakter tradičnej strešnej krajiny musí zostať zachovaný. Predmetom ochrany v pamiatkovom území je tradičný tvar sedlových striech vrátane všetkých

charakteristických atribútov (sklon, presah, vyloženie nad rímsou, poloha hrebeňov a úžľabí, výška odkvapovej hrany, výška hrebeňa strechy, atika, štítové murivá a požiarne múry vrátane kovových výplní otvorov a pod.), tvar strechy je zároveň slohotvorným dokumentom. Okrem zachovania základného tvaru strechy sú predmetom pamiatkovej ochrany i detaily ukončenia historických striech. Je nutné zachovať historické strešné okienka, snehové zachytávače, vetracie vikiere, dažďové žľaby a odpady, vetracie prieduchy, komínové telesá, klampiarske prvky strechy a príslušných štítových múrov, a podobne.

3. Pri obnovách a úpravách striech objektov v pamiatkovej zóne je neprípustné meniť tvar strechy, odstraňovať komínové telesá dotvárajúce obraz strešnej krajiny sídla, zväčšovať šírky oplechovania úžľabí, lemovanie nadmuroviek a pod., odstrániť alebo zjednodušiť historické ozdobné prvky strechy a štítov.
4. Materiál a druh krytiny, použitý pri obnove či úprave strechy, má byť individuálne určený na základe poznania objektu: z miestneho zistenia, pamiatkového výskumu alebo podľa miestnej analógie. Výmena tradičnej krytiny, ak sa dodnes vyrába, za novodobé napodobeniny, prípadne úplne nové typy krytín, je nežiaduca. Odporúčaný materiál na krytinu pre pamiatkovú zónu Vyšný Medzev sú hladké vlákno-cementové (bezazbestové!) štvorcové šablóny v šedočiernom odtieni, v tradičnom diagonálnom kladení. Pre pamiatkové územie je vhodná aj tradičná keramická krytina.
5. Podkrovia v pamiatkovom území je možné využiť vstavbou v rozsahu najviac jedného podlažia. Na presvetlenie podkrovia v pamiatkovom území je možné do verejného priestoru (do ulice) osadiť strešné okná len u objektov charakteru meštianskej architektúry, aj to najviac v jednom rade, v primeranom množstve a rozmeroch (minimálna výpočtová hodnota presvetlenia v zmysle STN), strešné okná nezdužovať do dvojíc či skupín. U objektov typu ľudovej architektúry možno okná umiestniť len na strešnej rovine zo strany dvora. Strešné okná nie je nevyhnutné prispôsobovať osiam otvorov fasády, ale prednostne ich prispôbiť historickej krovovej konštrukcii.
6. Vikiere je možné navrhovať len v opodstatnených prípadoch, v pohľadovo skrytých a neverejných priestoroch, a to len vtedy, ak novotvar rešpektuje tvar a proporcie voči streche. Nové vikiere, orientované do verejného priestoru, sú neprípustné (pokiaľ pamiatkový výskum nepreukáže opodstatnenosť takéhoto riešenia), rovnako sú neprípustné neproporčne veľké vikiere, súvislé pásové vikiere a rad vikierov bez dostatočných rozstupov.
7. Strechy novostavieb v pamiatkovej zóne musia vychádzať z tradičných vzorov a podriaďovať sa okolitému prostrediu. Objemom, tvarom, výškou, proporciami, typológiou, krytinou a charakterom vikierov sa musia inšpirovať miestnou historickou analógiou. Tvaroslovné prvky (ak sa nezachoval historický vzor) majú byť moderné, odzrkadľujúce súčasné trendy s vysokou technickou hodnotou, uprednostňujúce ušľachtilé a trvanlivé materiály. Je potrebné vyhýbať sa netradičným úpravám, ktoré sú pre pamiatkové územie Vyšného Medzeva netypické a cudzorodé.
8. Objekty jestvujúcej modernej architektúry v pamiatkovom území s plochými strechami (rodinné domy v severozápadnej časti domoradia pamiatkovej zóny) nie je vhodné dodatočne dopĺňať šikmými strechami, ktoré by len zbytočne navyšovali už výškovo predimenzované hmoty.

VI. POŽIADAVKY NA PRVKY ULIČNÉHO INTERIÉRU A ULIČNÉHO PARTERU

1. ULIČNÉ INTERIÉRY A FASÁDY

1. Pri obnove fasád v pamiatkovom území je nutné zachovať alebo regenerovať celú historickú podstatu fasád (hmotnú aj estetickú), najmä: slohový výraz, členenie, proporcie plôch, svetlosť otvorov a kompozičné vzťahy.
2. Zachovať štukové tvaroslovie, pôvodné výplne dverných a okenných otvorov, telesá brán vrátane výplní, a pod. vrátane ich historickej povrchovej úpravy a farebnosti, dodržať pôvodné osadenie výplní v osteniach. Zmeny osadenia výplní a iné utilitárne stavebné úpravy ostenia (bez poznania stavebného vývoja objektu) sú neprípustné. Táto požiadavka platí aj v prípade, ak pôvodné výplne budú nahradené novými.
3. Omietkové členenia fasád obnoviť v pôvodnej technológii. Chýbajúce časti doplniť kópiami s dôrazom na zachovanie – regeneráciu ostrosti profilácie. Je neprípustné aplikovať novodobé zrnité nástrekové techniky pri povrchových úpravách pôvodne hladkých omietkových vrstiev.
4. Farebnosť fasád určuje krajský pamiatkový úrad na základe vyhodnotenia sondáže takto zameraného pamiatkového výskumu. V prípade, ak nie je možné zistiť autentickú farebnosť, bude určujúca typická farebná úprava pre daný typ architektúry a jej slohový výraz, v kontexte s farebnosťou fasád v súvisiacej zástavbe.
5. Nové okenné a dverné výplne musia zodpovedať rozmerom autentických okenných a dverných otvorov v objekte. Pri ich vyhotovení budú prednostne použité tradičné materiály, ktorými je v tomto prípade drevo.
6. Výber exteriérových zariadení predmetov, ktoré budú navrhované na umiestnenie v pamiatkovom území (lavičky, osvetľovacie telesá, odpadkové koše...) je nevyhnutné riešiť individuálnym prístupom na základe architektonického návrhu. Uprednostniť súdobé dizajnérske prvky pred neodôvodneným historizmom.

2. ULIČNÉ PARTERY A POŽIADAVKY PRE UMIESTNENIE REKLAMY

1. Pre prípadné obchodné prevádzky v centre v zástavbe I. typu (viď bod IV.1/1), ktorá má charakter meštianskej architektúry, je možné v odôvodnených prípadoch (bez zbytočných zásahov do historickej hmoty objektu) realizovať novotvar výkladu súčasnými výrazovými prostriedkami na vysokej architektonickej, výtvarnej a remeselnej úrovni, z ušľachtilých materiálov, ktorý bude svojím pôsobením v súlade s celkovým estetickým stvárnením fasády a jej architektonickými danosťami. Takýto zásah je vylúčený u zástavby II. typu (ľudovej architektúry), kde prípadné nároky na zriadenie výkladov vyplývajúce zo zmeny funkcie sú neprípustné.
2. Požiadavky na bezbariérové vstupy je potrebné riešiť v prípade historických objektov s ohľadom na zachovanie a prezentáciu pamiatkových hodnôt.
3. Veľkoplošné reklamy (billboardy) sú v pamiatkovom území neprípustné. Informačné plochy a pútače je možné v pamiatkovom území situovať iba na základe komplexného návrhu na primeranej estetickú úrovni.
4. Označenie obchodných prevádzok a spoločenských zariadení je u zástavby I. typu prípustné a možno ho riešiť nápisovými tabuľami príp. vývesnými štítmami na primeranej tvarovej a materiálnej úrovni, s kvalitným individuálnym výtvarným a dizajnérskeým prejavom. U zástavby II. typu je označovanie nápisovými tabuľami neprípustné. Výnimočne možno použiť vývesnými štít zosúladený s ľudovým charakterom objektu.

4. PROFIL TERÉNU A OPLOTENIE

1. Historická niveleta a profil terénu sú predmetom pamiatkovej ochrany. Všetky stavebné úpravy návsia, ulíc, dvorov, záhrad a pod. majú zachovávať historickú niveletu terénu a jeho ustálené usporiadanie vo vzťahu k objektom a pamiatkovému územiu.
2. Oproti ceste vyvýšené briežky je nutné ponechať v terajšej prírodnej úprave so šikmými trávnatými svahmi. Nie je vhodné stavebne ich spevňovať opornými múrmi. V prípade výskytu erózie možno použiť nevyhnutný múrik z nasucho ukladaných kameňov.
3. Oplotenie nesmie svojím rozsahom, tvarom a použitým materiálom narušiť charakter stavby na oplocovanom pozemku a v jeho okolí. Nevhodné jestvujúce oplotenia vlnitým plechom je žiaduce postupne nahrádzať vhodnými materiálmi. V pamiatkovom území je nutné zachovať a voliť tradičné historické formy oplotenia. t.j. uzavretie dvora murovanými telesami brán, drevenými i kovovými plotmi bez zbytočne vyvýšenej podmurovky s bráničkou a bránou uzatvárajúcimi parcely v rovine fasády, prípadne ustúpenými v súvislosti so susediacou zástavbou v rade.

5. POVRCHY KOMUNIKÁCIÍ, VEREJNÝCH PRIESTRANSTIEV A DVOROV

1. Úprava verejných plôch, priestranstiev a komunikácií má zodpovedať historickej povahe sídla. Úprava povrchov komunikácií má mať vidiecky charakter. Úprava ciest, najmä okruhovej cesty okolo návsia, môže byť utilitárne riešená asfaltovým povrchom. K ceste pridružené chodníky môžu byť vydláždené nevýraznou dlažbou (sivá, obdĺžniková, malý raster). Centrálna plocha medzi kostolom a parkom môže byť, vzhľadom na okolitú meštiansku architektúru, taktiež upravená podobnou dlažbou.
2. Je nutné zachovať obojstranné olemovanie komunikácií zelenými pásmi. Tieto pásy nie je žiaduce prerušovať ani pri vjazdoch do jednotlivých dvorov, ktoré možno upraviť formou spevnených koľajových vjazdov z tvaroviek prerastaných trávou.
3. Úprava povrchov mostov (cez potok) môže byť asfaltová. Tieto mosty je potrebné opatriť kovovým zábradlím.
4. Úprava povrchov prípadných peších lávok cez potok je najvhodnejšia z drevených dosák, i keď nosná konštrukcia týchto lávok môže byť kovová. Rovnako je vhodné tieto lávky opatriť jednostranným dreveným madlom.

7. OSVETLENIE VEREJNÝCH PRIESTOROV

1. Pre osvetlenie priestorov v pamiatkovom území je vhodné použiť svietidlá, adekvátne tradíciám a charakteru pamiatkového územia. Pre tento priestor je vhodný jednoduchý tvar svietidiel, ktorý nebude rušiť vidiecky charakter pamiatkového územia.
2. V pamiatkovom území je prípustné individuálne nasvetľovať len najvýznamnejšie verejné objekty. V prípade Vyšného Medzeva môže ísť o rím. kat. kostol Sv. Márie Magdalény a historickú budovu radnice.

VII. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE CHARAKTERISTICKÝCH POHĽADOV V ÚZEMÍ

1. Novostavby v pamiatkovom území nesmú rušivo ovplyvňovať pôsobenie historických dominant a charakteristickej panorámy sídla. Táto požiadavka je zabezpečená danými výškovými limitmi a umiestnením novostavieb v súlade s bodom V.1.
2. Pri návrhoch novostavieb a úprav objektov je žiaduce tvorivým spôsobom využívať

regionálne urbanistické i architektonické princípy a tvaroslovie. Vždy je nutné harmonicky osadiť konkrétny typ stavby do existujúceho kontextu sídla. Stavba sa nesmie svojim pôsobením negatívne alebo dominantne presadzovať na úkor prostredia.

VIII. POŽIADAVKY NA OCHRANU SILUETY A PANORÁMY ÚZEMIA

1. Pre plnohodnotnú prezentáciu pamiatkovej zóny je potrebné zachovať vizuálne väzby z krajiny a diaľkové pohľady na siluetu a panorámu historického sídla. V územnom pláne riešiť novú zástavbu mimo pamiatkového územia takým spôsobom, aby nevstupovala do týchto tradičných diaľkových pohľadov.
2. Strategické dokumenty, týkajúce sa novej výstavby v katastri obce Vyšný Medzev a v katastri susediacich obcí, je nutné v zmysle Zákona č. 24/2006 Z.z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý nadobudol účinnosť 1. februára 2006, posudzovať i z hľadiska vplyvov na územie Pamiatkovej zóny Vyšný Medzev, a to najmä z hľadiska zachovania pohľadových koridorov na sídlo spod Strážneho vrchu (starý cintorín v Medzeve) a od starej cesty na Gelnicu (viď. mapa 01 Širšie vzťahy).
3. Siluetu pamiatkového územia je nutné ochraňovať tiež vhodným umiestňovaním novej zástavby v samotnej pamiatkovej zóne a to do prednej časti parciel, v súlade s tradičným spôsobom zástavby, a zachovať a doplniť zeleň v časti záhrad, ktorá oddeľuje historickú zástavbu od novej.
4. Diaľkové pohľady z okolitej krajiny na sídlo je potrebné udržiavať tiež pravidelným odstraňovaním náletovej zelene. (Tu je nevyhnutná spolupráca s mestom Medzev, aby bola udržiavaná zeleň pod Strážnym kopcom).

IX. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZÍSK

1. K stavebnej činnosti, v rámci ktorej sa počíta so zasahovaním do terénu, je možné pristúpiť až po realizácii pamiatkového – archeologického výskumu, ak o jeho nevyhnutnosti rozhodne krajský pamiatkový úrad. Pre stanovenie podmienok obnovy národných kultúrnych pamiatok, ale často aj nehnuteľností na pamiatkovom území, je nutné vykonať na plochách dotknutých stavebnou činnosťou, pamiatkový – archeologický výskum. Terén uchováva informácie o výstavbe a prestavbách pamiatok, a architektúry vôbec, ale aj informácie o iných (doteraz neznámych) nehnuteľných archeologických nálezoch, o procese nárastu terénu, povrchových úpravách a podobne. Archeologický výskum na ploche dotknutej stavbou môže priniesť nové a zásadné poznatky o charaktere dotknutej plochy – o jej historickej zástavbe, prípadne o procese nárastu terénu.
2. V odôvodnených prípadoch sa pripúšťa realizovať pamiatkový – archeologický výskum paralelne so stavebnou činnosťou, prípadne zabezpečením odborného dozoru prostredníctvom oprávnenej osoby. Výskum možno realizovať súčasne s výkopovými prácami. Ide predovšetkým o líniové stavby, ale tiež o stavby malých rozmerov. Pamiatkový – archeologický výskum nie je potrebné realizovať pri stavbách, na ktorých sa výkopové práce obmedzujú na minimum (napr. základy pod schodiská, prípojky). Aj v tom prípade je však nutné zabezpečiť odborný dozor prostredníctvom správneho orgánu (osoby, oprávnenej na vykonávanie archeologického výskumu).

3. Ak je to predpísané v rozhodnutí o zámere obnovy pamiatky, prípadne v rozhodnutí o zámere úpravy nehnuteľnosti, je výskumná dokumentácia prípravnou dokumentáciou pre projektovú dokumentáciu stavby. Výskumná dokumentácia obsahuje okrem iného zhodnotenie nálezov a návrh režimu ochrany a prípadnej prezentácie archeologického náleziska. Na základe výsledkov pamiatkového – archeologického výskumu je možné stanoviť podmienky pre vyhotovenie projektovej dokumentácie a podmienky ochrany archeologických nálezov a nálezísk. Aby bolo možné premietnuť výsledky výskumu do projektovej dokumentácie, je nutné, aby k realizácii výskumu došlo ešte pred začatím jej spracovávaní. Táto požiadavka má byť striktno dodržaná predovšetkým v prípade realizácie väčších stavieb (hlavne novostavieb).
4. Prípadné archeologické náleziská, určené na prezentáciu v súlade s výsledkami archeologického pamiatkového výskumu, je nutné udržiavať v dobrom stavebno-technickom stave. Prezentácia archeologických nálezov by mala byť podmienená pamiatkovou hodnotou nehnuteľného archeologického nálezu a možnosťami súčasného stavu prostredia, v ktorom sa archeologický nález našiel. Spôsob regenerácie a prezentácie hlavne nehnuteľných archeologických nálezísk je možný nasledujúcou formou:
 - Náznakovým spôsobom - zvýraznením línie napríklad priebehu architektúry na základe presnej dokumentácie a zamerania do úrovne súčasného terénu - farebným, rastrovým alebo druhovým odlíšením dlažby, vyhotovením informačného panelu esteticky dopĺňujúcim výraz pamiatkového územia.
 - Formou prezentácie originálu in situ je možná v prípade nálezu mimoriadnej pamiatkovej a historickej hodnoty.
 - Začlenením pamiatkovo hodnotnej časti architektúry do dispozície nového objektu.
5. Prezentácia archeologických nálezov nesmie byť realizovaná na úkor ich dobrého stavebnotechnického stavu a pamiatkovej hodnoty, ktorú predstavujú. Podmienka udržiavania dobrého stavebnotechnického stavu v prípade náznakovkej rekonštrukcie je dodržaná, ak prípadné pamiatkovým archeologickým výskumom zachytené architektúry ostanú zachované, budú znovu zasypané vhodným materiálom a pri ďalšej stavebnej činnosti bude eliminovaná možnosť ich deštrukcie. Začlenenie starších architektúr do dispozície novších objektov, využívané už v minulosti, je možné realizovať pod podmienkou, že nebudú plniť nosnú funkciu a budú od novej stavby dilatované.

X. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE ĎALŠÍCH KULTÚRNYCH A PRÍRODNÝCH HODNÔT PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

1. POŽIADAVKY NA REGENERÁCIU ZELENE

1. Na parkovej ploche južne od kostola sv. Márie Magdalény, ktorá bola odborne ošetrovaná záhradníckou firmou a je v dobrom zdravotnom stave a kondícii, je nutné vykonávať priebežne základnú údržbu orezom suchých konárov a v nevyhnutných prípadoch aj zdravých konárov do hrúbky maximálne 10 cm, resp. vykonať zviazanie korún. Nie je možné vykonávať orezy hrubých kostrových konárov.
2. Dreviny rodu Thuja v okolí niekdajšieho bazéna je možné, ako nepôvodné, odstrániť. Pri budovaní chodníkov v blízkosti drevín môže dôjsť ku poškodeniu koreňov, ktoré bude potrebné ošetriť. Rovnako je nutné s krajským pamiatkovým úradom konzultovať spôsob úpravy chodníka cez park, aby jeho skladba neohrozovala jestvujúce dreviny.

3. Zelený pás pozdĺž potoka je nutné zachovať, regenerovať ho pravidelnými zdravotnými zásahmi a ponechať v prírodnom charaktere. Výrub možno vykonať len u tých drevín, ktoré sú presychajúce vo viac ako dvoch tretinách a tých, ktoré bezprostredne ohrozujú bezpečnosť. Tie zdravé dreviny, ktoré svojou hmotou a ťažiskom (jednostranné naklonenie) ohrozujú bezpečnosť, riešiť v nevyhnutných prípadoch orezom korún a následným zviazaním (napr. typu Cobra).
4. Pred domoradiami ponechať voľné, pravidelne kosené trávnaté plochy bez výsadby, príp. len s výsadbou nízkou okrasnou zeleňou. Z celej plochy je potrebné pravidelne odstraňovať invázny ker - *Falopia chinensis*, prípadne ho odstrániť herbicídnom typu Roundup.
5. V záhradách pestovať a uprednostňovať predovšetkým domáce autochtónne dreviny, úžitkové a okrasné dreviny s miestnou tradíciou a ich kultivary. Introdukované dreviny môžu byť použité ako doplnkové v malom množstve, pričom treba úplne vylúčiť invázne druhy, ktoré mnohokrát vytláčajú pôvodné druhy. Kvôli zachovaniu genofondu pokračovať v pestovaní tradičných domácich odrôd ovocných drevín.

2. POŽIADAVKY NA REGENERÁCIU VODNÝCH PLÔCH A TOKOV V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ

1. Je žiaduce zachovať brehy potoka v podobe prirodzených šikmých zazalenených svahov. Regulácia brehov, vo forme spevnenia kameňmi v cementovom podklade, je možná len v kritických miestach, kde je zosuvom ohrozovaný majetok a bezpečnosť občanov a obce.
2. Je nutné uvažovať aj s úpravou brehov potoka v centrálnej časti sídla, a to odstránením betónových tvárnic spevňujúcich brehy a návratom k prírodným brehom (podľa vzoru v hornej časti obce).
3. Je žiaduce uvažovať s regulovaním hladiny potoka, ktorý je v niektorých obdobiach takmer bez vody, využitím a regeneráciou jestvujúcej sústavy stavidiel. Voda ako rekreačný prvok by mala byť v sídle trvalo prítomná.

4. MALÁ ARCHITEKTÚRA A VÝTVARNÉ DIELA

1. V pamiatkovom území sú dielami historickej drobnej architektúry kaplnka v hornej časti obce, a tiež hospodárske objekty ako telesá studní s drevenou nadstavbou, pivnice v svahu s nadstavbou. Všetky tieto historické prvky sú súčasťou autentického obrazu sídla a sú predmetom ochrany pamiatkového územia.
2. Novodobo vybudovanú jednoduchú fontánu v časti pred kostolom možno akceptovať vzhľadom na malomestský charakter centrálneho priestoru ako vhodný architektonický prvok v historickom prostredí a možno s ňou uvažovať i pri ďalších úpravách návšia.
3. Súčasná autobusová zastávka medzi parkom a kostolom je masívna a pôsobí rušivo. Vhodné je jej premiestnenie na menej akcentované miesto. Novú zastávku je vhodné vyhotoviť z ušľachtilých materiálov ľahkej nosnej konštrukcie (kombinácia skla, príp. jeho náhrady z moderných materiálov a kovu), tak aby nepotláčala pohľad na dominantné prvky námestia (kostol, radnica, park ...).

Časť 4.

KRAJSKÝ PAMIATKOVÝ ÚRAD KOŠICE
Hlavná 25, 040 01 Košice

Pamiatková zóna Vyšný Medzev ZÁSADY OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

ZÁVEREČNÉ USTANOVENIA

1. Tieto zásady sú dokumentom na vykonávanie základnej ochrany pamiatkového územia podľa odseku 1 § 29 Zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon“) a podľa odseku 2 § 29 zákona sú súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom na spracovanie územno-plánovacej dokumentácie podľa osobitného predpisu a **nadobúdajú účinnosť dňa 1. septembra 2010.**

2. Zásady v časti 3 obsahujú požiadavky na primerané funkčné využitie územia, na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie, objektovej skladby, výškového a priestorového usporiadania objektov, prvkov interiéru a uličného parteru, charakteristických pohľadov, siluety a panorámy, archeologických nálezísk a ďalších kultúrnych hodnôt pamiatkového územia, podľa odseku 3 § 29 zákona.

Ing. Kristína Markušová
riaditeľka
Krajský pamiatkový úrad Košice

Časť 5. PRÍLOHY

VŠEOBECNÉ PRINCÍPY OBNOVY HISTORICKÝCH KONŠTRUKCIÍ

Nasledujúce princípy sú v celom rozsahu záväzné pre obnovu národných kultúrnych pamiatok. V prípade úpravy nehnuteľnosti v pamiatkovom území majú záväzný charakter len tie princípy, ktoré sa týkajú zásad objemového členenia, výškového usporiadania a architektonického riešenia exteriéru. Ostatné majú len odporúčací charakter.

A. MURIVÁ A ZVISLÉ NOSNÉ KONŠTRUKCIE

1. Zásadnou požiadavkou ochrany a obnovy nosných konštrukcií je prioritou použitia tradičných stavebných techník a materiálov.
2. Pre prípravu sanácie staticky narušených historických konštrukcií je okrem získania komplexných informácií o príčinách týchto porúch a stave jednotlivých konštrukcií nevyhnutné zohľadniť aj pamiatkovú, umelecko-historickú, resp. technickú hodnotu a prijať taký návrh technológie a technického riešenia sanácie, ktorým sa zabezpečí mechanická pevnosť a stabilita objektu bez negatívnych dopadov na podmienky jeho uplatnenia po obnove.
3. Použitie súčasných technológií sa pripúšťa iba v nevyhnutných prípadoch s prihliadnutím na ich overenie špecializovanými oprávnenými skúšobnými ústavmi (certifikácia) a preukázateľnými skúsenosťami z ich aplikácie pri obnove historických objektov.
4. Rešpektovať pôvodnú koncepciu a princípy historického konštrukčného systému. Neprezentovať a neodkrývať klenuté vyľahčovacie oblúky nad otvormi v murivách, v súvislosti s tým neotvárať segmentové záklenky v dôsledku mylnej interpretácie „pôvodného“ tvaru otvoru, ani nekladieť nové preklady pri výmene výplne.
5. Pri obnove, úprave a údržbe historických konštrukcií vylúčiť stavebné úpravy, ktoré by mohli narušiť pôvodný stavebno-technický režim objektu.
6. Pri obnove, úprave a údržbe historických konštrukcií navrhnuť trasovanie inžinierskych sietí a rozvodov tak, aby sa minimalizovali zásahy do historickej hmoty.
7. Počas stavebných prác zabezpečiť ochranu umelecko-remeselných a výtvarných prvkov pred ich mechanickým poškodením alebo znehodnotením.

B. STROPY, KLENBY A HORIZONTÁLNE NOSNÉ KONŠTRUKCIE

1. Zachovať a chrániť stropné konštrukcie ako neoddeliteľnú súčasť pamiatkových hodnôt objektu. Zachovať a neodstraňovať pôvodné konštrukčné súčasti stropov – trámy, debnenie, záklopy, omietky a pod., Pri obnove podlahy uplatniť tradičné materiály a technológie, s minimalizáciou mokrých procesov.
2. Zachovať stropy v pôvodnom stave a nemeniť ich statické pomery – nezaťažovať novým stálym zaťažením od pridaných konštrukcií, alebo aj náhodilým zaťažením od vnútorného zariadenia, neoslabovať stropné konštrukcie vytváraním rýh a otvorov.
3. Zachovať a regenerovať pôvodné tvaroslovné detaily stropu.
4. Chýbajúce súčasti stropu doplniť alebo nahradiť konštrukciami z materiálov, použitých v pôvodných konštrukciách, nepridávať k stropu nové nevhodné prvky z netradičných materiálov.

5. Pri obnove staticky narušeného stropu používať vhodné metódy statického zabezpečenia suchými procesmi.
6. Prezentať pôvodnú výšku stropov, neprekrývať stropy zníženými podhľadovými konštrukciami, nerealizovať pod stropmi rozvody inžinierskych sietí.
7. Zachovať klenby, ktoré sú osobitným druhom tradičnej stropnej konštrukcie, charakteristickej pre jednotlivé stavebno-historické obdobia, ako aj materiálnym dokladom vývoja architektúry, remeselnej i technickej zručnosti.
8. Zachovať a regenerovať všetky pôvodné súčasti klenieb – ich tvar, omietky, murivo, klenbové pásy, prvky klenby na líci aj rube, neodstraňovať násypy z klenieb, nepridávať nové tvaroslovné prvky ku klenbám. Nepoužívať neoverené netradičné materiály a technológie pri obnove klenieb.
9. Zachovať či obnoviť statické vlastnosti klenby v pôvodnom stave – neoslabovať jej nosné murivá, nepodsekávať ju, minimalizovať perforácie klenieb v zvislom či vodorovnom smere, nezaťažovať klenby novými pridanými konštrukciami. Neohrozovať statiku klenieb náhodným bodovým zaťažením, preťažením, ani narušením alebo odstránením konštrukcií, zachytávajúcich horizontálne sily klenby.
10. Dôsledne chrániť klenby pri ich odhalení počas stavebných prác, aby nedošlo k poškodeniu poveternostnými vplyvmi.
11. Pri obnove staticky narušenej klenby uplatniť šetrné metódy statického zabezpečenia – najmä stuženie pomocou kovových tiahiel, prípadne špeciálne moderné technológie, pri ktorých dôjde k minimálnemu úbytku pôvodnej hmoty; nie sú žiaduce železobetónové škrupiny, torkretáže ani cementové mazaniny na rube klenby.
12. Nerealizovať prieryzy a otvory v klenbách za účelom zmeny dispozície, ani nevkladať nové konštrukcie pre vertikálne komunikácie v objekte v priestoroch s klenbami – napr. nové schodiská a výťahy.
13. Nečleniť zaklenutý priestor druhotnými priečkami, ani nedegradovať prezentáciu klenieb prekrytím podhľadmi alebo vedením potrubí a rozvodov pod klenbou.

C. KROVY

1. Základnou požiadavkou zachovania krovov je ich pravidelná údržba. V podstrešnom priestore je potrebné udržiavať poriadok. Organické nečistoty a zvyšky - vtáčí trus, piliny, prach - môžu zvlhnúť a napomôcť šíreniu drevokazných húb.
2. Pravidelne kontrolovať stav strešnej krytiny a klampiarskych detailov. Starostlivo prezrieť krytinu najmä v oblasti strešných hrebeňov, nároží a úžľabí, a tiež miesta v blízkosti strešných okien, štítov a komínov. Podstrešný priestor je potrebné kontrolovať najmä po ukončení zimnej sezóny a silných zrážkach.
3. Zabezpečiť stále vetranie. V neodvetraných priestoroch je niekoľkonásobne vyššie riziko napadnutia drevokaznými hubami a hmyzom, ako aj poškodenie hnilobou.
4. Pri vstavbách do podkroví ponechať možnosť revízneho prístupu k dôležitým miestam (hrebeň strechy, päty krokiev, pomúrnic, komínové prieduchy, vnútorné žľaby, dažďové odpady a pod.).
5. Nečistiť povrch drevených krovových konštrukcií agresívnymi prostriedkami (napr. drôtené kefy, elektrické brúsky a pod.), nenatierať ich farbami ani lakom. Prostriedky chemickej ochrany používať len v nevyhnutnom rozsahu. Ich výber prispôbiť druhu a rozsahu ohrozenia či poškodenia.
6. Regenerácia a obnova historických krovov má byť prednostne založená na konzervácii autentickej konštrukcie a lokálnej výmene jednotlivých nefunkčných častí, ktorými sú

najmä: pomúrnice, kráčajá, zhlavia krokiev a trámov, bez rozobratia celého krovu pri zachovaní podstatného objemu pôvodného dreva.

7. Rozsah a spôsob lokálnej opravy poškodených krovových prvkov má navrhnúť odborne spôsobilá osoba - statik, v odôvodnených prípadoch podľa dendrochronologického posúdenia.
8. V prípade klasicistických alebo starších krovov treba zachovať nielen pôvodný konštrukčný systém, ale v maximálnej možnej miere i jednotlivé drevené prvky. Vo väčšine prípadov nie je nutné meniť celú dĺžku trámov, stačí nahradiť ich zničené zhlavia - kratším trámom rovnakého prierezu, tzv. protézou (spojiť tesárskym spojom – preplátovaním, impregnovat' bezfarebným fungicídnym prostriedkom, murivo a kapsy trámov zamorené drevomorkou premurovať s použitím malty s fungicídnou prísadou).
9. V záujme záchrany objektu je v odôvodnených prípadoch možné provizórne nadstaviť trámy oceľovými alebo drevenými príložkami, prípadne krov podprieť alebo vystužiť pridanou konštrukciou. Pri obnove treba chrániť aj autentický povrch drevených konštrukcií, tesárske značky a zápisy remeselníkov a nepripustiť použitie nevhodných impregnačných prostriedkov (napr. hygroskopických, farbiacich a pod.).
10. V pamiatkovom území obmedziť vstavby do podkroví. Vstavba, ktorej realizácia si vyžaduje odstránenie časti historického krovu, je neprípustná. Vstavby do podkroví majú tvoriť len doplnok k celkovej dispozícii objektu, aby nespôsobovali preťaženie objektu v súvislosti s prípojkami inžinierskych sietí, únikovými cestami, statickou dopravou, zásobovaním, odvozom odpadu a pod. Je neprípustné realizovať vstavby do podkroví v historických sakrálnych objektoch.
11. Nie je vhodné zobytnovať podstrešný priestor úzkych dvorových krídiel, hospodárskych prístavieb alebo iných objektov, ktorých vnútorná svetlá šírka v podstrešnom priestore je menšia ako 3,7 m. (Výnimku tvoria len také objekty, v ktorých je výška pomúrnice najnižšieho bodu strechy najmenej 1,5 m nad budúcou úroveňou podlahy podkrovia – dané obmedzenia vyplývajú z minimálnych typologických odporúčaní pre zobytnenie podkroví).

D. SCHODISKÁ

1. Zachovať schodiskové konštrukcie ako neoddeliteľnú súčasť pamiatkových hodnôt objektu. Zachovať aj vedľajšie (servisné) schodiská objektov, sprístupňujúce podstrešia resp. suterén.
2. Zachovať, regenerovať a neodstraňovať pôvodné konštrukčné, tvaroslovné a dekoratívne súčasti schodísk – nosné vonkajšie a vretenové murivá, klenby nad ramenami a podestami, svetlíky, podesty a stupne alebo ich obklady, schodnice, zábradlia, madlá a pod..
3. Neobkladať schodiskové stupne a podesty novou dlažbou, neobrusovať patinovaný povrch liateho terazza ani prírodného kameňa stupňov, v prípade lokálneho poškodenia je žiaduce plombovať ho kamenárskymi metódami.
4. Zachovať či obnoviť statické pomery schodísk v pôvodnom stave – neoslabovať nosné vonkajšie a vretenové murivá, schodnice, nevytvárať ryhy a otvory, chrániť pred poveternostnými vplyvmi, vlhkosťou a zvýšenou prevádzkou, nezaťažovať novým náhodilým zaťažením.
5. Zachovať pôvodnú komunikačnú funkciu schodiskového priestoru a súvisiace komunikačné prístupy, zachovať priestor schodiska (zrkadlá, podesta) v pôvodnom tvare, polohe a umiestnení.

6. Chýbajúce súčasti schodísk doplniť alebo nahradiť konštrukciami z materiálov, použitých v pôvodných konštrukciách, novú povrchovú úpravu schodiskových stupňov, podest a zábradlí realizovať z tradičných materiálov, použitých v pôvodných konštrukciách, nepridávať k schodiskám nežiaduce prvky z netradičných materiálov.
7. Neumiestňovať v priestore schodísk výťahy, nerealizovať v hmote schodiskových murív inštaláčne skrine a iné technické zariadenia, neviest' v priestore schodísk rozvody inžinierskych sietí.
8. Počas stavebných prác chrániť pred poškodením schodiskové stupne a ďalšie súčasti schodiska.

E. ZÁBRADLIA, MREŽE, OSTATNÉ KOVOVÉ PRVKY

1. Zachovať a udržiavať hodnotné kovové prvky ako súčasť objektov, chrániť ich pred poškodením a odcudzením. V prípade, že niektorý z týchto prvkov neslúži svojmu účelu a nie je možné ho opätovne použiť, je potrebné ho deponovať v danom objekte na určenom mieste.
2. Zachovať a vhodným spôsobom ošetriť natierané kovové prvky: očistiť od hrdze, mastnoty, nevhodných náterových vrstiev. Hrdzu odstraňovať oceľovými kefami, chemickými prostriedkami, v odôvodnených prípadoch mechanicky pieskom. Nečistiť strojovými mechanizmami, vhodné je opálenie a následná povrchová úprava. Pri obnove je potrebné spôsob ošetrovania konzultovať s reštaurátorom, prípadne zamestnancom pamiatkového úradu, aby nedošlo k neodbornému poškodeniu.
3. Farebnosť kovových prvkov určí reštaurátor, prípadne zamestnanec Krajského pamiatkového úradu. V prípade nemožnosti zistenia historickej farebnosti je žiaduce vychádzať z historickej analógie.
4. Poškodené mreže, zábradlia a ostatné kovové prvky dopĺňať v identickom materiále a príbuznou technológiou. Zachovať pôvodný tvar, profiláciu, členenie a farebnosť.
5. V prípade, že sa nezachovali pôvodné kovové prvky, nové prvky vyhotovovať na základe poznania historického kontextu, návrhy je potrebné prerokovať s Krajským pamiatkovým úradom.

F. OTVORY A ICH VÝPLNE

1. Zachovať a chrániť originálne výplne ako pamiatkovú hodnotu na pôvodnom mieste a pri plnení svojej funkcie.
2. Zachovať autentickú hmotu okien, dverí, brán a ich jednotlivých častí: profilované drevené obloženia dverných zárubní a okenných ostení, vonkajšie okenice a vnútorné skladacie špalety, kovania, závesné mechanizmy, sklenené výplne, spojovacie a stužujúce prvky, nátery a iné povrchové úpravy. Zachovať tvaroslovie, materiál, rozmery, proporcie, spôsob otvárania - vetrania, hĺbku osadenia v murive, farebnosť, a povrchové úpravy okien, dverí a brán.
3. Uprednostňovať obnovu originálnych autentických výplní otvorov pred ich nahradením kópiami.
4. Základom ochrany výplní je zabezpečenie priebežnej údržby. Pri údržbe a čiastočných obnovách, nahradzovaní poškodených, alebo chýbajúcich častí výplní, ktoré majú naďalej plniť svoju technickú funkciu, je nutné dbať na použitie pôvodných postupov pri zachovaní autentickej materiálovej podstaty.
5. Zachovať základnú funkciu okien: presvetlenie, priehľadnosť a vetranie, pri iluzívnych

otvoroch členenie fasády. Zachovať základnú funkciu dverných otvorov a brán v pôvodných miestach objektu: sprístupnenie, vstup.

6. Neprelepovať alebo inak neprekrývať okná či nepredsadzovať pred okná reklamu, oznam, technické zariadenie alebo mobiliár.
7. Pred obnovou, doplnením alebo výmenou okenných a dverných výplní spracovať podrobnú alebo zjednodušenú prípravnú dokumentáciu, ak o tom rozhodne Krajský pamiatkový úrad.
8. Deponovať nezvratne poškodené hodnotné okenné a dverné výplne, ktoré budú nahradené novými, v rámci objektu, ktorého sú súčasťou, pokiaľ Krajský pamiatkový úrad neurčí inak.
9. Ak nie je možné zachovať autentickú hmotu, je nutné konštrukčný prvok nahradiť presnou kópiou z rovnakého materiálu a s uplatnením remeselných postupov v nadväznosti na pôvodný spôsob zhotovenia.

G. POVRCHOVÉ ÚPRAVY

1. Omiety historických objektov majú hodnotu historického dokumentu, a preto sú predmetom pamiatkovej ochrany.
2. Požiadavky zachovania autenticity omietok sa vzťahujú na všetky vrstvy a povrchové úpravy. Obnaženie najstaršej stavebnej úpravy omietky vedie k jej postupnému zániku a znamená odstránenie a zánik mladších vrstiev, ktoré ju chránia.
3. Pravidelne sa majú obnovovať rovnaké tvary, povrchy a farebnosť, za používania rovnakých materiálov a postupov (zásada autenticity technologického postupu).
4. Vhodné prístupy pri oprave omietok historických objektov sú najmä: konzervovanie a reštaurovanie, konzervovanie a doplnenie tak, aby opäť plnili svoju funkciu, vrátane architektonického výrazu, resp. konzervovanie a prekrytie novou vrstvou.
5. Pri obnove alebo úprave omietok je vhodné uplatniť najmä tieto postupy:
 - chýbajúce alebo schátralé omietky prekryť, alebo nahradiť novými omietkami, ktoré sa svojim materiálovým zložením a spôsobom aplikácie čo najviac budú blížiti predlohe;
 - dôsledne obnoviť architektonické tvaroslovie (napr. profily ríms,...);
 - zásadne rozlišovať obnovu pohľadových omietok od omietok, určených pod krycí náter. Pri pohľadových omietkach prichádza do úvahy vyčistenie, konzervácia a lokálne retuše alebo prekrytie novou zhodnou vrstvou. V prípade omietok, určených pod náter, sa obnova spravidla realizuje obnovou náteru na opravený podklad.
6. Zachovať a obnoviť historické druhy podláh (drevené, keramické, liate terazzové, kamenné), charakteristické pre druh objektu a funkciu príslušného priestoru.
7. V podkroviach zachovať keramické pôjdovky, aj v prípade vstavby a využitia podkrovia.
8. Pri regenerácii nezachovanej podlahy historického objektu postupovať pri výbere druhu podlahy (materiál, konštrukcia, spôsob kladenia, povrchová úprava, detail styku s obvodovou stenou a pod.) na základe pamiatkového výskumu alebo analógií, výber prerokovať s Krajským pamiatkovým úradom.

H. VÝTVARNÉ DIELA A UMELECKO – REMESELNÉ PRVKY

1. Reštaurovanie výtvarných diel a umelecko–remeselných prvkov, ktoré sú súčasťou pamiatok, môže vykonávať len zodpovedá fyzická osoba - reštaurátor, ktorý má odbornú spôsobilosť a zákonom stanovenú prax v požadovanom odbore podľa § 5 odseku 2 písmena a) zákona č. 200/1994 Z. z. o Komore reštaurátorov a o výkone reštaurátorskej

činnosti jej členov. Základnou požiadavkou pre reštaurovanie je fyzická záchrana výtvarných diel a umelecko – remeselných prvkov ako celku, so zásadou maximálneho rešpektovania a zachovania autenticity.

2. Opravu poškodených umelecko-remeselných prvkov môže vykonávať aj remeselník, so vzdelaním v príslušnom odbore pod metodickým dohľadom odborného reštaurátora.

I. INFRAŠTRUKTÚRA A TECHNICKÉ ZARIADENIA

1. Odstrániť z objektov nefunkčné technické zariadenia a sieťové pripojenia.
2. Pri obnove alebo úprave objektu preriešiť existujúce esteticky rušivé trasovania rozvodov. Odstrániť neesteticky osadené technické zariadenia – antény, rozvodné skrine, resp. premiestniť ich na menej rušivé miesto.
3. Pri riešení infraštruktúry obmedziť nové prierazy v historických konštrukciách.
4. Elektrorozvodné skrine, plynomery a podobné zariadenia umiestňovať tak, aby nerušili tvaroslovie fasád a vyznenie interiéru (s minimálnym zásahom do pôvodnej hmoty objektov).
5. Pri obnove, resp. výmene nevyhovujúcich, je žiaduce nové rozvody viesť v trase pôvodných. Novo navrhované rozvody umiestniť pod omietku tak, aby nedošlo k nadmernému poškodeniu pôvodných omietkových vrstiev a murív - minimalizovať šírku a hĺbku rýh, neumiestňovať ich v päťach klenby, vyhnúť sa pierazom v klenbách. Je možné umiestniť nové rozvody do nefunkčných prieduchov komínových telies.
6. Rozvody plynu viesť v maximálnej možnej miere pod omietkou, alebo čo najbližšie k stene a k podlahe.
7. Na technické zariadenia (el. rozvádzače, plynomery ap.) aplikovať farebnú úpravu, ktorá nebude pôsobiť rušivo, kontrastne, ani nebude vytvárať farebné akcenty. Na rozvody inštalácií (plynu, ústredného kúrenia) je potrebné aplikovať zhodnú (totožnú) farebnú úpravu s podkladom. Farebná úprava inštalácií môže byť aj mierne farebne odlišená od podkladu napr. metódou tón v tóne.

J. VETRANIE OBJEKTOV

1. Je nutné zachovať, resp. obnoviť pôvodné vetracie otvory suterénov.
2. Pri obnove alebo úprave historického objektu odstrániť sekundárnu betónovú podlahu v suteréne v plnom rozsahu, alebo aspoň vytvoriť vetrací kanálik po obvodě jednotlivých miestností suterénu, po individuálnom posúdení priestorov. V prípade existencie „anglických dvorčekov“ zachovať - obnoviť ich funkčnosť, neuzatvárať ich.
3. Pri obnove alebo úprave historického objektu odstrániť sekundárne nevhodné cementové nástreky murív suterénu a ponechať ich bez omietok (ak pôvodne neboli omietané), alebo použiť sanačné omietky, po odbornom posúdení a na základe návrhu odborníka.
4. Zachovať otvory, vytvorené pre vetranie podkrovných priestorov objektov.
5. Využívať klasický spôsob vetrania - oknami, nekladieť v historických budovách vzduchotechnické a klimatizačné zariadenia. V prípade nevyhnutnosti (v závislosti na funkčnom využití a posúdení príslušného orgánu štátnej správy) zásahy minimalizovať.
6. Umiestniť technické zariadenie na hlavnú fasádu, do výplne otvoru v hlavnej fasáde alebo prekryť ním tvaroslovie ktorejkoľvek fasády je neprípustné.

K. VYKUROVANIE A ZATEPLOVANIE OBJEKTOV

1. Zatepľovať fasády historických objektov je neprípustné, v odôvodnených prípadoch je možné zatepliť štítové murivá tepelnoizolačnou omietkou.
2. Je žiaduce použiť skryté formy zateplenia. Pri zámere využívania suterénnych priestorov objektu je vhodné súbežne riešiť odvlhčenie a zateplenie objektu z exteriérovej strany, pod úrovňou terénu. Je možné zateplenie stropu v podstrešnom priestore.
3. Osadzovanie lokálnych vykurovacích zariadení s vývodom spalín a vetraním do uličných fasád je neprípustné.
4. Odstrániť alebo poškodiť historické drevené obklady v interiéri objektu alebo odstrániť drevené obklady a špalety, súvisiace s výplňami otvorov, z dôvodu osadenia vykurovacieho zariadenia je neprípustné.

POUŽITÉ PODKLADY

- Zákon NR SR č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu (ďalej len „pamiatkový zákon“) v znení zákona NR SR č. 479/2005 Z. z. a zákona č. 208/2009 Z. z.
- Vyhláška Ministerstva kultúry SR č. 16/2003 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon o ochrane pamiatkového fondu (ďalej len „vyhláška“),
- Zásady ochrany pamiatkových území, Metodické usmernenie Ministerstva kultúry SR k § 29 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu, vydané v auguste 2002,
- Európsky dohovor o krajine č. 515/2005 Z. z. (EDoK),
- Zákon č. 237/2000 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- Zákon č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 55/2001 o územnoplánovacích podkladoch a územnoplánovacej dokumentácii,
- Usmernenie orgánov územného plánovania vo väzbe na § 29 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu, usmernenie Ministerstva životného prostredia SR uverejnené vo Vestníku Ministerstva životného prostredia SR, ročník X, 2002, čiastka 5, Časť III. „Stanoviská, správy a informácie, strana 87 a 88,
- Medzinárodné dokumenty ICOMOS o ochrane kultúrneho dedičstva.

POUŽITÁ LITERATÚRA

Kol. autorov: Vyšný Medzev, história a prítomnosť, BlueMedia Slovakia, s.r.o. Košice. 2007

Guzsak, L. a kol.: Bersgtädte der Unterzips, Stuttgart, 1983

Ing. Wilhelm Gedeon in: "Slowakei- Heimatland der Karpatendeutschen", Teil: Bodwatal, S.34-35, Bratislava-Preßburg 1997

Balega, A.: Jasov, Kostol a kláštor premonstratov, Bratislava 1991

Liptak, J.: Die sieben Bergstädte in der Ostslowakei oder die sieben oberungarischen Bergstädte, Karpatenjahrbuch 1957,

Roob, J. : Die Hammerschmiederei in Metzenseifen Beitrag in der Sudetendeutschen Zeitung vom 18. Dez. 1992.

Slowakei-Deutsche Anthologie der Hammerschmiede, Kaschau, 1994

VARSIK, B.: Osídlenie Košickej kotliny II. Bratislava 1973, s. 240-245;.

CHALUPECKÝ, I.: K niektorým problémom najstarších dejín spišských miest. In: Spišské mestá v stredoveku. M. Marsina (ed.). Košice 1974, s. 23-25;

TISHLEROVÁ, M.: Osídlenie a názov mesta Medzev. In: Spiš. Vlastivedný zborník 3-4. Košice-Spišská Nová Ves 1973, s. 65-71.

WAGENHUBEROVÁ, A.: Medzevské hámre. In: Vlastivedný sborník I., Košice 1955; MARKUŠ, M.: Motyky z Medzeva. Slov. Národop. 14, 1966, 3, s. 378-435.

Vlastivedný slovník obcí na Slovensku II. Bratislava 1977, s. 244.

CHALUPECKÝ, I.: K vývoju národnostnej štruktúry miest Spiša v rokoch 1550-1650. In: Národnostný vývoj miest na Slovensku do roku 1918. M. Marsina (ed.). Martin 1984, s. 207-217.

URBANCOVÁ, V.: Údaje zo života medzevského ľudu v polovici 19. storočia. In: Nové obzory 14. Spoločenskovedný zborník východného Slovenska. Košice-Prešov 1972, s. 305-311.

ROOB, J.: Slowakei-deutsche Anthologie der Hammerschmiede. Košice 1994.

URBANCOVÁ, H.: Piesňová tradícia Nemcov v Medzeve, Ústav hudobnej vedy SAV, Štúdie ročník 1/1997, str. 46-49

POUŽITÁ DOKUMENTÁCIA V ARCHÍVE PÚ SR A KPÚ KOŠICE

1. Medzev, mesto, základný výskum, Hrašková, 1963, Z-2682
2. Medzev, technické pamiatky, Návrh na vyhlásenie, Habáň 1985, T-3339
3. Medzev, Pamiatková zóna Vyšný Medzev, návrh na vyhlásenie, Naďová, 1993

ZÁKLADNÉ POJMY

Pamiatkové územie je sídelný územný celok alebo krajinný územný celok sústredených pamiatkových hodnôt alebo archeologických nálezov a nálezísk, ktorý je z dôvodu ich ochrany podľa tohto zákona vyhlásený za pamiatkovú rezerváciu alebo pamiatkovú zónu.

Pamiatková zóna je územie s historickým sídelným usporiadaním, územie kultúrnej krajiny s pamiatkovými hodnotami alebo územie s archeologickými nálezmi a archeologickými náleziskami, ktoré možno topograficky vymedziť (ďalej len „PZ“).

Ochranné pásmo je územie vymedzené na ochranu a usmernený rozvoj prostredia alebo okolia nehnuteľnej kultúrnej pamiatky, pamiatkovej rezervácie alebo pamiatkovej zóny (ďalej len „OP“).

Základná ochrana pamiatkového územia je súhrn činností a opatrení, ktorými orgány štátnej správy a orgány územnej samosprávy v spolupráci s vlastníkami nehnuteľností zabezpečujú zachovanie pamiatkových hodnôt v území, ich dobrý technický, prevádzkový a estetický stav, ako aj vhodný spôsob využitia jednotlivých stavieb, areálov alebo urbanistických súborov a vhodné technické vybavenie pamiatkového územia.

Krajina je časť územia, tak ako ju vnímajú ľudia, ktorej charakter je výsledkom činností a vzájomného pôsobenia prírodných alebo ľudských faktorov

Ochrana krajiny sú činnosti smerujúce k zachovaniu a udržaniu významných alebo charakteristických črt krajiny vyplývajúcich z jej historického dedičstva a prírodného usporiadania alebo ľudskej aktivity

Pamiatková hodnota je súhrn významných historických, spoločenských, krajinných, urbanistických, architektonických, vedeckých, technických, výtvarných alebo umelecko-remeselných hodnôt, pre ktoré môžu byť veci predmetom individuálnej alebo územnej ochrany.

Národná kultúrna pamiatka je hnutelná vec alebo nehnuteľná vec pamiatkovej hodnoty, ktorá je z dôvodu ochrany vyhlásená za kultúrnu pamiatku.

Pamiatkový výskum je odborná činnosť zameraná na získavanie poznatkov o kultúrnych pamiatkach, pamiatkových územiach, archeologických nálezoch a o archeologických náleziskách. Vykonáva sa na prípravu obnovy a reštaurovania kultúrnych pamiatok, na vypracovanie zásad ochrany pamiatkových území a na vedecké a dokumentačné účely. Pamiatkový výskum môže vykonávať len fyzická osoba s osobitnou odbornou spôsobilosťou v príslušnom odbore na základe osvedčenia vydaného Ministerstvom kultúry SR.

Urbanisticko-historický výskum je druh pamiatkového výskumu, ktorého výsledkom je dokumentácia urbanisticko-historického výskumu pamiatkových území.

Územný priemet ochrany kultúrnych hodnôt je širší pojem, ktorý zahŕňa v sebe aj iné kultúrne hodnoty územia než len pamiatkové (NKP, územnú ochranu a pod.).

Širšie vzťahy dokumentujú dôležité začlenenia riešeného pamiatkového územia do štruktúry osídlenia.

O ZÁSADÁCH VŠEOBECNE

- Sú **konceptným dokumentom**, ktorý sa má uplatňovať v praxi. Na tvorbe dokumentu sa má podieľať čo najširší kolektív odborníkov. Zásady nemôžu byť spracované bez spolupráce a prerokovania s externým prostredím (spracovatelia ÚPD, zástupcovia samosprávy, a pod.). V najvyššom štádiu rozpracovanosti je žiaduce predložiť zásady na pripomienkovanie mestu, alebo obci, ako aj všetkým odborným orgánom, ktoré vykonávajú hospodársku, alebo inú odôvodnenú činnosť v pamiatkovom území. V prípade, že v menších sídlach nie sú inštitucionalizované odborné zložky, je účelné vyžiadať si individuálne názory.
- Vychádzajú z urbanisticko-historického výskumu, ktorý **môže** vopred vypracovať oprávnená osoba na základe rozhodnutia KPÚ. V tom prípade je nutné uviesť spracovateľa, rok spracovania, možnosť využitia, prípadne požiadavky na doplnenie.
- Predpokladom pre kvalitné spracovanie Zásad je dobré poznanie pamiatkových hodnôt (predovšetkým urbanistických). Okrem urbanisticko-historického výskumu je vhodné pracovať aj s čiastkovými architektonicko-historickými a umelecko-historickými výskumami jednotlivých objektov, prípadne blokov ako aj výsledkami archeologických výskumov. Stručné zhrnutie výsledkov výskumov je pomôckou pre definovanie a analýzu pamiatkových hodnôt územia.
- Sú **spracované v súlade s nariadením/rozhodnutím o vyhlásení pamiatkovej rezervácie alebo pamiatkovej zóny**.
- **Spracúvajú sa zvyčajne na obdobie 10 – 15 rokov**.
- Zo zákona sú **určené KPÚ, orgánom štátnej správy a samosprávy a vlastníkom**, keďže všetkým sa ukladá povinnosť zabezpečiť zachovanie pamiatkových hodnôt v území.
- Sú **právnym dokumentom** na základe toho, že o nich hovorí zákon (§ 29 pamiatkového zákona). Vo väčšine prípadov sú podkladom, alebo jedným z podkladov pre vydávanie rozhodnutí alebo stanovísk KPÚ. Platia teda pre ne aj všeobecné ustanovenia správneho poriadku, týkajúce sa nazerania do podkladov. Obstarávanie podkladov pre rozhodnutie ukladá zákon správnemu orgánu vo verejnom záujme, pričom skutočnosti všeobecne známe alebo známe správnemu orgánu z jeho úradnej činnosti (§ 34 ods. 6 zákona č. 71/1967 Zb.) sú jedným z podkladov v konaní a ak sa nimi rozhodnutie odôvodňuje, je potrebné ich v odôvodnení uviesť.
- Sú v princípe **verejným dokumentom** (aj keď z pamiatkového zákona nevyplýva povinnosť publikovať ho). Ak sa stanú podkladom pre konania a rozhodnutia KPÚ, môžu účastníci konania nahliadnuť do Zásad. Zásady ako verejný dokument majú byť prístupné aj vo forme informácie, v zmysle informačného zákona.
- Sú **dokumentom na vykonávanie základnej ochrany** (resp. podkladom pre rozhodnutia). Zákonodarca definuje spracovateľa Zásad **KPÚ alebo oprávnenú osobu**, neuvádza PÚ SR. PÚ SR má ale podľa § 10 ods. 2 písm. k) pamiatkového zákona poskytovať KPÚ odbornú a metodickú pomoc.
- Sú **súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia**, ktorý je podkladom pre spracovanie územno-plánovacej dokumentácie (ďalej len „ÚPD“). Povinnosť zapracovať Zásady do ÚPD má jej spracovateľ.

Vzhľadom k tomu, že Zásady sú podkladom pre spracovanie územnoplánovacej dokumentácie je potrebné zohľadniť pri ich spracovaní aj požiadavky zákona NR SR č. 479/2005 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov a vyhlášky MŽP SR č. 55/2001 Z. z. o územnoplánovacích podkladoch a územnoplánovacej dokumentácii.

Usmernenie Ministerstva životného prostredia SR podáva orgánom územného plánovania

výklad stavebného zákona a Vyhlášky MŽP SR č. 55/2001 Z. z. vo väzbe na § 29 pamiatkového zákona. Z tohto usmernenia vyplýva, že:

Územný plán regiónu - v súlade s § 10 ods. 2 písm. a) stavebného zákona stanovuje zásady a regulatívy ochrany národných kultúrnych pamiatok, ktoré podľa § 11 ods. 4 písm. i) vyhlášky MŽP SR č. 55/2001 Z. z. o územnoplánovacích podkladoch a územnoplánovacej dokumentácii predstavujú návrh koncepcie ochrany a využitia kultúrneho dedičstva.

Územný plán obce - v súlade s § 11 ods. 2 písm. d) stavebného zákona ustanovuje zásady a regulatívy ochrany a využívania kultúrno-historických hodnôt a významných krajinných prvkov predovšetkým vo vzťahu k návrhu funkčného využitia územia.

Územný plán zóny - v súlade s § 12 ods. 2 písm. g) stavebného zákona ustanovuje zásady a regulatívy začlenenia stavieb do okolitej zástavby, do pamiatkových rezervácií, do pamiatkových zón a do ostatnej krajiny.

V súvislosti s uvedeným je potrebné zdôrazniť, že nejde len o prebratie územného priemetu kultúrnych hodnôt – zásad ochrany pamiatkového územia do návrhu riešenia územnoplánovacej dokumentácie, ale o ich využitie a zapracovanie vo vzťahu na príslušný stupeň územného plánu, hlavne obsah a rozsah riešenia.

O ochrane pamiatkového územia pojednáva vyhláška MŽP SR č. 55/2001 Z. z. v:

§ 11 Obsah územného plánu regiónu

- ods. 3** V základných údajoch sa uvádzajú, pod písmenom
- g)** vymedzenie ochranných pásiem a chránených území
 - i)** návrh koncepcie ochrany a využitia kultúrneho dedičstva a návrh rozvoja rekreácie
- ods. 6** Závazná časť územného plánu regiónu, pod písmenom
- b)** zásady a regulatívy starostlivosti..., **zachovania kultúrneho dedičstva...**

§ 12 Obsah územného plánu obce

- ods. 4** Riešenie územného plánu obce obsahuje, pod písmenom
- i)** **vymedzenie ochranných pásiem a chránených území** podľa osobitných predpisov
- ods. 6** Závazná časť..., pod písmenom
- e)** **zásady a regulatívy** zachovania kultúrnohistorických hodnôt...

§ 13 Obsah územného plánu zóny

- ods. 4** Riešenie územného plánu zóny, pod písmenom
- d)** **vyhodnotenie limitov územia**, napr. limity využitia prírodných zdrojov a potenciálu územia, **ochranné pásma, chránené územia, stavebné uzávery a iné rozhodnutia štátnych orgánov.....obmedzenia vyplývajúce.....z ochrany prírody a krajiny a kultúrnych pamiatok**
 - f)** **začlenenie stavieb do okolitej zástavby, do pamiatkových rezervácií, pamiatkových zón a do ostatnej krajiny**
- ods. 5** Zastavovacie podmienky na umiestnenie stavieb na jednotlivých pozemkoch určujú, pod písm.
- c)** prípustnosť architektonického riešenia stavieb z hľadiska zachovania charakteru existujúcej zástavby, napr. stavebný sloh, tvaroslovie, sklon strechy, použitie niektorých stavebných výrobkov, druh oplatenia
- ods. 7** Závazná časť územného plánu zóny..., pod písm.
- e)** **regulatívy začlenenia stavieb do okolitej zástavby, pamiatkových rezervácií, do pamiatkových zón a do ostatnej krajiny**